

**Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)**

Кафедра правознавства

О. О. Кульчій

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ВІДНОВЛЕННЯ
ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ
БОРЖНИКА АБО ВИЗНАННЯ
ЙОГО БАНКРУТОМ**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
для самостійного вивчення навчальної дисципліни
для студентів спеціальності 081 «Право»
за другим (магістерським) рівнем**

Полтава – 2016

Укладач:

Кульчій О. О. – к. ю. н., доцент кафедри правознавства
ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Рецензенти:

Осташова В. О. – доцент кафедри бізнес-адміністрування та права
Полтавської державної аграрної академії, к. ю. н., доцент

Скрильник О. О. – к. ю. н., доцент кафедри державного управління і
права Полтавського національного технічного університету
ім. Ю. Кондратюка.

Обговорено та схвалено на засіданні
кафедри правознавства, протокол № 8
від 24 березня 2016 р.

Зав.кафедри _____ проф. Лаврик Г. В.

УЗГОДЖЕНО

Начальник НМЦ управління якістю
діяльності

_____ 2015 р.

_____ доц. Огуй Н. І.

УЗГОДЖЕНО

Директор науково-навчального центру

_____ 2015 р.

_____ доц. Герман Н. В.

© Кульчій О. О., 2015 р.

© ВНЗ Укоопспілки «ПУЕТ», 2015 р.

ЗМІСТ

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	7
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.....	14
<i>Модуль 1. Загальна характеристика процедури банкрутства. Правове становище учасників провадження у справі про банкрутство</i>	
Тема 1. Поняття інституту банкрутства. Виникнення та розвиток процедур банкрутства та вчень про банкрутство.....	14
Тема 2. Джерела правового регулювання відносин щодо провадження у справах про банкрутство	19
Тема 3. Загальна характеристика процедури банкрутства відповідно до законодавства України	24
Тема 4. Правове становище учасників провадження у справі про банкрутство.....	29
Тема 5. Заходи, спрямовані на запобігання банкрутству боржника. Позасудові процедури відновлення платоспроможності боржника	34
<i>Модуль 2. Правове регулювання судових процедур провадження у справі про банкрутство</i>	
Тема 6. Провадження у справах про банкрутство	38
Тема 7. Загальна характеристика судових процедур, що застосовуються до боржника під час провадження у справі про банкрутство. Розпорядження майном боржника	41
Тема 8. Судові процедури, спрямовані на відновлення платоспроможності боржника	45
Тема 9. Банкрутство як юридичний факт. Ліквідаційна процедура.....	50
Тема 10. Особливості банкрутства окремих категорій суб'єктів підприємницької діяльності	55
ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ.....	62
ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ (ЗАЛІКУ)	68
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	78
ПЕРЕЛІК ОСНОВНОЇ ТА ДОДАТКОВОЇ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	98

ВСТУП

Інститут відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом (інститут банкрутства) є відносно відособленою частиною галузі господарського права і невід'ємною ознакою правової системи держави з ринковою економікою. Значення цього правового інституту складно переоцінити, однак найбільше воно актуалізується під час загострення кризових явищ у національній економіці.

Відповідно до результатів сучасних досліджень основним призначенням цього інституту в українському законодавстві визначають: вивільнення ринку від суб'єктів, нездатних вести господарську діяльність ефективно; захист інтересів неплатоспроможного боржника шляхом здійснення досудових та судових процедур, передбачених законодавством про банкрутство; захист інтересів кредиторів шляхом здійснення провадження у справах про банкрутство; захист інтересів працівників боржника під час провадження у справах про банкрутство.

Відтак, чимало аспектів цього правового інституту має безпосереднє відношення до захисту майнових прав учасників господарських та суміжних із ними правовідносин. Це визначає потребу випускників магістерського ступеня спеціальності 081 «Право» досконало володіти знаннями, вміннями та навичками, необхідними для якісного виконання ними своїх професійних функцій та посадових обов'язків.

Інститут банкрутства є комплексним правовим інститутом (на думку частини дослідників – підгалуззю) галузі господарського права, а, відтак, складовою частиною системи права України і тісно пов'язаний та взаємодіє з іншими його галузями (господарським процесуальним, цивільним, трудовим тощо).

Предметом навчальної дисципліни «Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» є сукупність суспільних відносин, що виникають у зв'язку відкриттям провадження у справі про банкрутство щодо боржника, застосуванням заходів, спрямованих на відновлення його платоспроможності або ліквідацію, а також відносини, що виникають у зв'язку з фактичною неплатоспроможністю боржника, що дає підстави для застосування заходів досудової санації.

Таким чином, навчальна дисципліна «Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» включає поняття про предмет і систему інституту банкрутства, принципи процедури банкрутства, правове становище сторін та інших учасників правовідносин банкрутства, правову

регламентацію окремих судових процедур, що застосовуються до боржників під час провадження у справі про банкрутство тощо.

Вивчення курсу передбачає розуміння студентами значення основних категорій процедури банкрутства, змісту судових процедур, що застосовуються під час провадження у справі про банкрутство, змісту основних актів законодавства та визначальних актів судової практики, якими врегульовуються правовідносини банкрутства, оволодіння навичками правильного тлумачення змісту їх норм та практичного їх застосування при розгляді та вирішенні конкретних правових ситуацій, набуття досвіду аналітичної роботи.

Міждисциплінарні зв'язки навчальної дисципліни. Навчальна дисципліна нерозривно пов'язана передусім з навчальними дисциплінами «Господарське право», «Господарський процес», «Цивільне право», враховує здобуті студентами під час опанування цих галузей знання, та частково спирається на них.

Програма навчальної дисципліни складається з таких модулів:

Модуль 1– «Загальна характеристика процедури банкрутства. Правове становище учасників провадження у справі про банкрутство» – включає в себе навчальний матеріал щодо поняття, принципів процедури банкрутства, джерел його правового регулювання, поняття правовідносин, що виникають під час провадження у справі про банкрутство, їх об'єктів та змісту, учасників таких процедур та їх правового статусу тощо.

Модуль 2 – «Правове регулювання судових процедур провадження у справі про банкрутство» – включає теми, які містять навчальний матеріал щодо порядку провадження окремих судових процедур банкрутства, щодо особливостей процедури банкрутства окремих видів суб'єктів підприємницької діяльності.

Обсяг тем для вивчення визначається на основі часу, виділеного для цієї дисципліни відповідно до робочого навчального плану.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета вивчення навчальної дисципліни полягає у засвоєнні студентами системних знань щодо поняття та призначення процедури банкрутства, порядку провадження окремих судових процедур, спрямованих як на відновлення платоспроможності боржника, так і на його ліквідацію.

1.2. Основними завданнями навчальної дисципліни «Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» є:

- поглиблене вивчення нормативно-правової бази регулювання суспільних відносин щодо провадження у справах про банкрутство та відповідної судової практики щодо;

- опанування усіх основних аспектів судових процедур, спрямованих на відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом;
- розуміння правового становища усіх учасників провадження у справі про банкрутство на різних його стадіях та готовність ефективно захищати їх законні права та інтереси;
- аналіз проблемних питань, колізій, прогалин правового регулювання процедур банкрутства, пошук шляхів їх подолання з метою захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб.

1.3. У результаті вивчення дисципліни «Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» студенти повинні:

знати:

- історичні передумови виникнення, завдання та принципи процедур банкрутства;
- чинну нормативно-правову базу регулювання правовідносин, що виникають з приводу відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом;
- підстави для відкриття провадження у справі про банкрутство, процедури, що застосовуються до боржника під час провадження у справі про банкрутство, їх призначення та зміст;
- правове становище (права та обов'язки) сторін та інших учасників процедур банкрутства, їх особливості, повноваження арбітражного керуючого на всіх стадіях провадження у справі про банкрутство;

уміти:

- правильно підбирати, тлумачити та застосовувати норми законодавства та судову практику для застосування щодо конкретних правових ситуацій, що складаються під час провадження у справах про банкрутство;
- визначати наявність чи відсутність підстав для відкриття чи припинення провадження у справі про банкрутство, аналізувати документи, які можуть підтверджувати відповідні підстави;
- здійснювати детальний правовий аналіз будь-яких правовідносин, що можуть виникати щодо відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом (незалежно від стадії провадження у справі);
- складати процесуальні документи й іншу документацію, необхідну для забезпечення провадження у справах про банкрутство;
- аргументувати власну точку зору та прийняте рішення.

Навчальна програма дисципліни «Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» затверджена Вченою радою ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» 23 березня 2016 р., протокол № 3.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1.

Загальна характеристика процедури банкрутства. Правове становище учасників провадження у справі про банкрутство

Тема 1. Поняття інституту банкрутства. Виникнення та розвиток процедур банкрутства та вчень про банкрутство.

Загальна характеристика правових відносин із неспроможності особи виконати свої майнові зобов'язання. Неспроможність у системі права та законодавства. Поняття та соціально-економічне значення інституту банкрутства. Поняття конкурсного провадження та його виникнення. Конкурсне провадження у Стародавньому Римі. Історія виникнення та розвитку конкурсного провадження на території сучасної України. Конкурсний процес у царській Росії. Радянський конкурсний процес.

Розвиток сучасного законодавства про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом в Україні після здобуття незалежності.

Тема 2. Джерела правового регулювання відносин щодо провадження у справах про банкрутство.

Загальна характеристика джерел регулювання відносин щодо відновлення платоспроможності особи або визнання її банкрутом. Характеристика законодавства про банкрутство як частини господарського (цивільного) права економічно розвинених країн.

Основні джерела правового регулювання відносин, пов'язаних з порушенням справ про банкрутство та здійсненням провадження у справі.

Місце законодавства про неспроможність (банкрутство) у системі права у країнах з ринковою та перехідною економікою.

Загальна характеристика норм, що регулюють відносини у справах про банкрутство, їх місце та взаємодія з нормами інших галузей законодавства та інститутами цивільного права.

Інституційне регулювання відносин неспроможності. Роль органів держави у регулюванні відносин щодо відновлення платоспроможності та банкрутства.

Стан розвитку законодавства про банкрутство в Україні та його реформування. Досвід іноземних країн для розвитку законодавства у сфері про банкрутство.

Міжнародні документи у сфері неспроможності. Принципи Світового банку і Рекомендації Міжнародного валютного фонду щодо регулювання процедур банкрутства.

Тема 3. Загальна характеристика процедури банкрутства відповідно до законодавства України.

Поняття неплатоспроможності та банкрутства. Правова природа неспроможності (банкрутства). Принципи відносин неспроможності (банкрутства). Ознаки та принципи банкрутства.

Правове регулювання відновлення платоспроможності або визнання його банкрутом як підгалузь господарського права. Загальний порядок провадження у справі про банкрутство.

Грошові зобов'язання. Мораторій на задоволення грошових вимог кредиторів. Судові процедури, що застосовуються під час провадження у справі про банкрутство.

Види банкрутства. Поняття та ознаки прихованого, умисного, фіктивного банкрутства.

Тема 4. Правове становище учасників провадження у справі про банкрутство.

Загальна характеристика учасників провадження у справі про банкрутство: боржник, кредитори, розпорядник майна та інші учасники у справі та заінтересовані особи.

Характер відносин між учасниками у справі про банкрутство, а також правове положення та статус боржника, кредиторів, розпорядника майна та інших учасників таких відносин.

Розпорядник майна як окремий і важливий учасник справи про неспроможність згідно із законодавством України та США. Функції розпорядника майна згідно з законодавством деяких країн світу. Особи, які можуть бути розпорядниками майна та їх повноваження.

Суб'єкти відносин неспроможності у різних країнах світу.

Роль, склад та функції зборів і комітету кредиторів. Роль прокуратури у захисті майнових інтересів підприємств та приватних осіб у справах про банкрутство.

Тема 5. Заходи, спрямовані на запобігання банкрутству боржника. Позасудові процедури відновлення платоспроможності боржника.

Ознаки банкрутства суб'єкта господарювання, за наявності яких слід вживати заходів із запобігання банкрутству боржника.

Заходи щодо запобігання банкрутству боржника та позасудові процедури. Санація боржника до порушення провадження у справі про банкрутство.

Зміст і ефективність заходів із запобігання банкрутству боржника.

Фінансова допомога боржнику, суб'єкти надання, її розмір, умови надання, повернення. Санація боржника до порушення справи про

банкрутство як система заходів із відновлення платоспроможності боржника.

Зміст організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних і правових заходів як санаційних заходів стосовно боржника. План санації боржника, строк дії процедури санації боржника.

Модуль 2.

Правове регулювання судових процедур провадження у справі про банкрутство

Тема 6. Провадження у справах про банкрутство.

Підвідомчість, підсудність, підстави для порушення провадження у справі про банкрутство. Заява про порушення справи про банкрутство та прийняття її судом. Суб'єкти звернення із заявою про порушення справи про банкрутство, вимоги до заяви кредитора, боржника.

Випадки обов'язкового звернення боржника до суду із заявою про порушення справи про банкрутство, відповідальність за ухилення. Підстави для відмови у прийнятті, повернення та відкликання заяви про порушення справи про банкрутство, правові наслідки.

Відзив боржника. Відмова у прийнятті, повернення, відкликання заяви про порушення справи про банкрутство. Порушення провадження у справі про банкрутство. Спростування майнових дій боржника.

Підготовче засідання. Ухвала суду про порушення провадження у справі про банкрутство.

Правові наслідки відкриття провадження у справі про банкрутство. Відмова у порушенні провадження у справі про банкрутство. Розгляд позовних вимог конкурсних кредиторів до боржника.

Забезпечення вимог кредиторів. Визнання недійсними правочинів (договорів) та спростування майнових дій боржника.

Правонаступництво у справі про банкрутство.

Тема 7. Загальна характеристика судових процедур, що застосовуються до боржника під час провадження у справі про банкрутство. Розпорядження майном боржника.

Розпорядження майном боржника. Санація (відновлення платоспроможності) боржника. Ліквідація банкрута. Мирова угода. Припинення провадження у справі про банкрутство.

Введення процедури розпорядження майном боржника. Права, обов'язки та відповідальність розпорядника майна.

Виявлення кредиторів і осіб, які мають бажання взяти участь у санації боржника. Заяви конкурсних і забезпечених кредиторів з вимогами до боржника.

Попереднє засідання господарського суду. Реєстр вимог кредиторів. Вимоги поточних кредиторів до боржника.

Загальні збори кредиторів. Комітет кредиторів. Компетенція зборів кредиторів. Компетенція комітету кредиторів.

Закінчення процедури розпорядження майном.

Тема 8. Судові процедури, спрямовані на відновлення платоспроможності боржника.

Поняття процедури санації. Введення процедури санації боржника. Наслідки винесення ухвали про введення процедури санації боржника.

Права, обов'язки та відповідальність керуючого санацією. Заходи з відновлення платоспроможності боржника.

План санації боржника, його схвалення комітетом кредиторів, погодження забезпеченими кредиторами.

Виконання зобов'язань боржника власником майна (органом, уповноваженим управляти майном) боржника у процедурі санації.

Збільшення статутного капіталу боржника.

Продаж у процедурі санації майна боржника як цілісного майнового комплексу. Відчуження у процедурі санації майна боржника шляхом заміщення активів.

Продаж у процедурі санації частини майна боржника.

Звіт керуючого санацією, наслідки його розгляду комітетом кредиторів, судом.

Мирова угода, строк, умови, порядок її укладення та набрання нею чинності. Розгляд мирової угоди судом.

Недійсність мирової угоди або її розірвання. Наслідки невиконання мирової угоди.

Тема 9. Банкрутство як юридичний факт. Ліквідаційна процедура.

Банкрутство як юридичний факт. Визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури. Наслідки визнання боржника банкрутом.

Функції господарського суду в ліквідаційній процедурі.

Виконання зобов'язань боржника власником майна (органом, уповноваженим управляти майном) боржника в ліквідаційній процедурі.

Повноваження ліквідатора та членів ліквідаційної комісії.

Ліквідаційна маса. Оцінка майна банкрута. Продаж майна в провадженні у справі про банкрутство. Проведення аукціону (суб'єкти, договір про проведення, особливості укладення договору на аукціоні, строк, час і порядок проведення, визначення результатів). Скасування аукціону. Повторний аукціон. Особливості проведення аукціону з можливістю зниження початкової ціни. Електронні торги.

СЕТАМ. Повернення гарантійних внесків, сплаченої ціни та стягнення штрафу. Порядок сплати ціни. Відповідальність учасників аукціону.

Черговість задоволення вимог кредиторів. Звіт ліквідатора.

Тема 10. Особливості банкрутства окремих категорій суб'єктів підприємницької діяльності.

Особливості банкрутства суб'єктів підприємницької діяльності, що мають суспільну, іншу цінність або особливий статус. Особливості банкрутства сільськогосподарських підприємств, фермерського господарства. Особливості банкрутства фізичної особи-підприємця. Особливості провадження санації боржника його керівником. Особливості застосування процедури банкрутства до боржника, що ліквідується власником.

Особливості банкрутства страховиків. Особливості банкрутства професійних учасників ринку цінних паперів та інститутів спільного інвестування.

Особливості банкрутства емітента чи управителя іпотечних сертифікатів, управителя фонду фінансування будівництва чи управителя фонду операцій з нерухомістю.

Особливості банкрутства державних підприємств і підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 %.

Поняття, критерії неплатоспроможності та неспроможності банку, правове регулювання. Особливості відкриття справи щодо неплатоспроможності банку. Національний банк України як державний орган з питань неплатоспроможності банку. Тимчасова адміністрація банку. Підстави та особливості процедури ліквідації банку. Ліквідатор банку. Кредитори банку. Формування пасивів та активів банку, реалізація активів неплатоспроможного банку. Черговість і порядок задоволення вимог до банку. Завершення процедури ліквідації неплатоспроможного банку.

Процедури банкрутства, пов'язані з іноземною процедурою банкрутства.

**Тематичний план навчальної дисципліни
«Правове регулювання відновлення платоспроможності
боржника або визнання його банкрутом» для студентів денної
форми навчання спеціальності 081 «Право» освітнього рівня магістр**

№ з/п	Назва розділу, модуля, теми	Кількість годин за видами занять			
		разом	аудиторні		позааудиторні
			лекції	семінарські	самостійна робота
1	2	3	4	5	6
Модуль 1. Загальна характеристика процедури банкрутства. Правове становище учасників провадження у справі про банкрутство					
1.	Поняття інституту банкрутства. Виникнення та розвиток процедур банкрутства та вчень про банкрутство	8	2	–	6
2.	Джерела правового регулювання відносин щодо провадження у справах про банкрутство	8	–	–	8
3.	Загальна характеристика процедури банкрутства відповідно до законодавства України	10	2	2	6
4.	Правове становище учасників провадження у справі про банкрутство	9	2	2	7
5.	Заходи, спрямовані на запобігання банкрутству боржника. Позасудові процедури відновлення платоспроможності боржника	10	2	–	6
	Загалом	45	8	4	33
Модуль 2. Правове регулювання судових процедур провадження у справі про банкрутство					
6.	Провадження у справах про банкрутство	9	2	2	5
7.	Загальна характеристика судових процедур, що застосовуються до боржника під час провадження у справі про банкрутство. Розпорядження майном боржника	9	2	2	5

1	2	3	4	5	6
8.	Судові процедури, спрямовані на відновлення платоспроможності боржника	9	2	2	5
9.	Банкрутство як юридичний факт. Ліквідаційна процедура	9	2	2	5
10.	Особливості банкрутства окремих категорій суб'єктів підприємницької діяльності	9	2	2	5
	Загалом	45	10	10	25
	Разом із курсу:	90	18	14	58

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Загальна характеристика процедури банкрутства. Правове становище учасників провадження у справі про банкрутство

Тема 1. Поняття інституту банкрутства. Виникнення та розвиток процедур банкрутства та вчень про банкрутство

Основні терміни та поняття: зобов'язання, неспроможність, банкрутство, банкрут, конкурсне провадження.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Найбільш несприятливою кризовою ситуацією на підприємстві є його банкрутство. Банкрутство суб'єкта господарювання – останній етап розвитку кризової ситуації, яке, на думку більшості науковців, зароджується ще в період фінансового здоров'я підприємства.

Пріоритетним у системі правового забезпечення антикризового фінансового управління є законодавство про фінансову неспроможність і банкрутство підприємств. Закон про банкрутство є складовим елементом економічної інфраструктури країни, без якого неможливе функціонування ринкової економіки як такої. В умовах адміністративно-командної системи інституція банкрутства практично не діяла, в колишньому СРСР навіть не було відповідного законодавства. Оскільки переважна більшість підприємств належала до державної власності, оголосити їх банкрутами практично було неможливо, так як у разі збиткової діяльності такі підприємства отримували державні субсидії [85].

Інститут банкрутства має давню історію. Своїм подальшим розвитком він зобов'язаний еволюції підприємництва та вільної конкуренції. Об'єктивними процесами ринкової економіки, заснованої на конкуренції, є постійне перетікання капіталів у найбільш дохідні сфери, перерозподіл власності – від суб'єктів господарювання, що неефективно ведуть свою господарську діяльність, до суб'єктів, які справляються з цією задачею.

Інститут банкрутства багато років не визнавався правовою системою Радянського Союзу, не був закріплений у законодавстві та викликав різку критику з боку вчених. Після проголошення незалежності України та відходу від планової економіки з'явилося немало інститутів, які раніше категорично заперечувалися.

Формування економіки України на принципах ринкових відносин потребує створення нових або маловідомих українському суспільству

правових інститутів, що регулюють правовідносини у цій сфері держави.

Становлення інституту банкрутства в Україні відбувається в надзвичайно складних умовах. Цей інститут використовується не для ефективного і швидкого процесу реформування економіки, а як засіб умисного доведення до банкрутства життєздатних підприємств з метою придбання їх за мінімальною ціною [131].

Розглядаючи тему, слід, перш за все, ознайомитися із сутністю процедури банкрутства, її соціально-економічним призначенням, її позитивним та негативним впливом на економіку та її суб'єктів.

У Законі України «Про банкрутство», який був прийнятий 14 травня 1992 р., банкрутство визначалось як пов'язана з недостатністю активів у ліквідній формі неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити у встановлений для цього термін подані до нього з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом.

Після введення в дію 1 січня 2000 р. Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» сфера досліджень сутності банкрутства значно розширилась: вітчизняні науковці почали звертати увагу на проблему диференціації економічної та правової сторін цього поняття. Відповідно до цього Закону банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури; неплатоспроможність – неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інші види загальнообов'язкового державного соціального страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

В Україні критерієм неспроможності є неможливість задоволення вимог кредиторів протягом трьох місяців на суму не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати.

Чинний сьогодні Закон передбачає виконання триєдиної задачі. По-перше, припинення непродуктивного використання виробничих потужностей. По-друге, запобігання розбазарюванню майна неплатоспроможних підприємств. По-третє, задоволення вимог кредиторів [85].

Розуміння сутності і призначення процедури банкрутства буде неповним без глибокого осягнення історичних передумов її виникнення, становлення та розвитку.

Історія розвитку людства на Землі свідчить, що поняття неспроможності було відомо вже на перших етапах товарного виробництва та зародження грошово-кредитних відносин. Ще стародавні пам'ятки права (закони Ману, Мойсея) містили положення, які допомагали притягувати до відповідальності неспроможного боржника.

Історія інституту неспроможності (банкрутства) починається з виникнення ринкових відносин і налічує десятки століть, а саме слово «банкрутство» походить із середньовічних міст Італії. Це слово (bankarupta), утворене або від bank broken, або від bench broken (клієнти перевертали стіл, на якому неуспішний торговець міняв гроші на площі або просто торгував) [90, с. 28].

Необхідно простежити історію виникнення інституту неспроможності (банкрутства) від стародавніх цивілізацій – передусім – Стародавнього Риму і до сьогодення. Особливу увагу при цьому варто приділити розвитку досліджуваного інституту на території сучасної України.

На підставі власного дослідження інституту банкрутства вітчизняний дослідник О. О. Яковлев пропонує визначати такі історичні етапи у його розвитку

– Перший етап: свій розвиток давньоруський конкурсний процес розпочинає з Руської Правди XIII ст. до XVIII ст. (прийняття Першого Статуту неспроможності 1740 року). В першому правовому акті слов'янської держави – Київської Русі були закладені основи конкурсного процесу. Розвиток феодальних відносин великої централізованої держави Київська Русь вимагав існування такого важливого інституту, як конкурсний процес. Руська Правда диференціювала умови застосування відповідальності боржника залежно від причин виникнення неоплатності: нещасна і злісна.

– Другий етап – конкурсний процес царської Росії починається з прийняттям Статуту неспроможності 1740 року до 1917 року. Він зумовлений бурхливим розвитком економічних відносин у XVIII ст. Цьому сприяли реформи Петра I. Але питання неспроможності не регулювалися одноманітно за допомогою закону. У цей період існує три види джерел права, що регулюють питання неспроможності. Це іноземне законодавство про неспроможність, давньоруський звичай стягнення боргів і конкурсне законодавство Росії. У 1832 році був прийнятий Статут про торговельну неспроможність. В основі неспроможності Статут заклав неоплатність. Виділялося три види неспроможності: нещасна, необережна (просте банкрутство), підложна (злісна) або зловмисне банкрутство. Ця градація була потрібна для притягнення до кримінальної відповідальності. Статут 1832 року ввів інститут присяжних попечителів, які призначалися самим судом. Конкурсне управління, яке формувалося кредиторами,

обравши голів і кураторів, мало великі повноваження: формувало активи і пасиви боржника, вирішувало долю боржника та притягнення його до кримінальної відповідальності. Рішення приймалося зборами кредиторів більшістю голосів. Після Статуту 1832 року законодавство про неспроможність розвивалося мінливими темпами. За період до 1917 року відзначені важливі зміни. У 1836 році набрали сили Правила про запровадження адміністрації у справах торговельної неспроможності. Така адміністрація була своєрідною досудовою санацією, прообразом сучасної процедури санації. Статут про неспроможність 1832 року діяв до 1917 року, причому після революції судами й іншими установами не приймалися і не розглядалися ніякі суперечки з цивільних відносин, що виникли до 7 листопада 1917 року.

Третій етап – становлення й розвитку Радянської системи управління (1917–1991 роки), конкурсний процес складався із судової практики, побудованої на дореволюційних правилах про неспроможність. Незважаючи на те, що Цивільний кодекс РСФСР 1922 року містив окремі положення щодо неспроможності торгових товариств та фізичних осіб, будь-яких норм, що регулювали б саму процедуру банкрутства, не існувало. З уведенням монополії державної власності, посиленням планових основ в економіці інститут банкрутства втратив своє призначення. Таким чином, на початку 60-х років загальні норми про банкрутство були виключені з цивільного законодавства [131, С. 147–148].

Таким чином, розвиток інституту банкрутства полягає у вдосконаленні і більш детальній правовій регламентації відносин усіх учасників конкурсного процесу. Але імперське законодавство (1740-1917 р.) з правовими механізмами регулювання конкурсного процесу є безпосереднім попередником створення в уже незалежній Україні інституту банкрутства із прийняттям першого діючого на сьогодні Закону України “Про банкрутство” у його редакції 1999 року під назвою “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”.

Насамкінець, необхідно простежити розвиток сучасного законодавства про банкрутство в Україні (починаючи з 1992 року).

План лекційного заняття № 1¹

1. Поняття та соціально-економічне значення інституту банкрутства. Поняття конкурсного провадження та його виникнення.
2. Історія виникнення та розвитку конкурсного провадження на території сучасної України.
3. Розвиток сучасного законодавства про банкрутство в Україні.

¹ Тут і надалі порядкова нумерація лекційних та семінарських занять наводиться для студентів денної форми навчання.

Перелік питань для самостійного опрацювання:

1. Конкурсне провадження у Стародавньому Римі.
2. Конкурсний процес у царській Росії. Радянський конкурсний процес.
3. Розвиток сучасного законодавства про банкрутство в Україні.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми².

Тести

1. **Термін «банкрутство» застосовується в таких значеннях:**
 - а) як підгалузь права;
 - б) як галузь господарського законодавства;
 - в) як галузь підприємницької діяльності;
 - г) як правовий інститут.
2. **Принципи правового регулювання неплатоспроможності та банкрутства поділяються на:**
 - а) Загальні та спеціальні.
 - б) Імперативні та диспозитивні.
 - в) Організаційні та функціональні.
 - г) Регулятивні та охоронні.
3. **Неплатоспроможність – це:**
 - а) Неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.
 - б) Банківська послуга з отримання за дорученням клієнта коштів від боржника такого клієнта у рахунок погашення його боргу або акцепту за векселями, чеками, іншими розрахунковими і товарними документами.
 - в) Операція з переуступки першим кредитором прав вимоги боргу третьої особи іншому кредитору з попередньою або наступною компенсацією вартості такого боргу першому кредиторові.
 - г) Визначене господарським судом становище за якої боржник – фізична або юридична особа неспроможний виконати визнані судом вимоги до такого боржника.

² Складання словника повинно слугувати засвоєнню категоріального апарату навчальної дисципліни і не є самоціллю. З огляду на це, до словника слід вносити терміни, яких ви не знаєте (з числа згаданих на початку кожної теми). Найважливіші та найскладніші терміни ви можете знайти в кінці посібника, решту термінів, які є загальнопоширеними, потрібно занотовувати під час вивчення теми з тексту підручників та посібників.

Практичне завдання

1. Складіть структурно-логічну схему «Історія розвитку інституту банкрутства (неспроможності) на території України». Відобразіть у ній основні етапи розвитку цього правового інституту та основні знакові документи, які врегулювали відповідні відносини.

Список рекомендованої літератури: 2, 12, 47, 48, 49, 50, 51, 56.

Тема 2. Джерела правового регулювання відносин щодо провадження у справах про банкрутство

Основні терміни та поняття: джерело права, законодавство, правовий інститут, підгалузь права, система права, правова норма, інституційне регулювання, судова практика.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Джерело права – це спосіб зовнішнього вираження і закріплення правових норм, чим засвідчується їх загальнообов'язковість, а також положень, що розкривають, тлумачать зміст права.

До 1992 р. в Україні не існувало інституту банкрутства. Закон України від 14 травня 1992 р. “Про банкрутство” визначив спеціальний порядок розгляду справ фінансово неспроможних підприємств арбітражними судами. Його сутність полягала у ліквідації підприємств. Закон не вирішував проблем фінансового оздоровлення підприємств і був прокредиторським. Його завдання полягало у примушуванні боржника будь-якими шляхами погасити борги кредиторам.

Принципово іншим став Закон України від 30 червня 1999 р. “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”. Були змінені підстави для порушення справи про банкрутство; строки провадження справи; визначені судові процедури, які застосовуються до боржника; з'явилася нова судова фігура – арбітражний керуючий та ін. Проте головним у законі є відновлення платоспроможності господарюючого суб'єкта. Із прокредиторського цей закон став переважно продебіторським. На практиці існують різні підходи до регулювання банкрутства. Відсутня чітка наукова концепція державного регулювання неспроможності (банкрутства). Немає єдності з даних питань і у наукових працях багатьох вчених. Натомість проблеми державного регулювання банкрутства настільки багатозначні та багатогранні, що не можуть бути обмежені проведеними науковими дослідженнями. Головною проблемою є узгодження інтересів кредиторів і дебіторів [93 , с. 183].

На сьогодні законодавство України про банкрутство складається з ГК України, статті 209-215 якого встановлюють основні положення визнання суб'єкта підприємництва банкрутом, ГПК України, Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 14.05.1992 № 2343-ХІІ, у редакції Законе України від 22.12.2011 № 4212-VI (далі – Закон № 4212-VI), іншого законодавства України. Закон № 4212-VI згідно із ст. 5 містить спеціальні норми, які мають стосовно законодавства про банкрутство пріоритет з питань предмета регулювання цим Законом. Серед інших такі переваги перед законодавством про банкрутство мають Закон України "Про банки і банківську діяльність" при визнанні банку неплатоспроможним (банкрутом) і Закон України "Про іпотечні облигації" при визнанні емітента іпотечних облигацій неплатоспроможним (банкрутом) [72, с. 314].

Головне місце серед цих законодавчих актів займає Конституція України – основний Закон держави, в якій зазначено, що органи судової влади здійснюють свої повноваження в установлених нею межах і відповідно до законів України. У ч. 3 ст. 42 Конституції зазначається: «Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускається зловживання монопольним становищем на ринку, не правомірне обмеження конкуренції та не- добросовісна конкуренція».

Законодавчі акти, що входять до джерел курсу, мають різне юридичне значення та спрямованість.

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» є спеціальним законодавчим актом, який встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності – боржника або визнання його банкрутом та регламентує застосування ліквідаційної процедури, повного або часткового задоволення вимог кредиторів.

Господарський кодекс України від 16. 01. 2003 р. у главі 23 дає визначення неспроможності, наводить заходи щодо запобігання банкрутству суб'єктів підприємництва, неможливість ви- знання банкрутом казенних підприємств; процедури, що застосовуються до неплатоспроможного боржника, склад майнових акти- вів неплатоспроможного боржника, визначає державну політику з питань банкрутства, встановлює відповідальність за порушення законодавства про банкрутство.

Господарський процесуальний кодекс (далі – ГПК) від 06.11.1991 р. визначає, що господарські суди розглядають справи про банкрутство в порядку провадження, передбаченому цим Кодексом, з урахуванням особливостей, встановлених Законом «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Крім того, у Кодексі викладені правила щодо порушення справи про

банкрутство (ст. 2), підвідомчість і підсудність справ про банкрутство (статті 12 і 15). До правил провадження у справах про банкрутство відносяться також норми, що визначають загальні положення господарського судочинства (статті 1–47), докази (статті 32–40), судові витрати (статті 44–49), процесуальні строки (статті 50–53) та перегляд судових рішень (статті 91–114). Провадження в справах про банкрутство визначено як одну з двох форм судового процесу (ст. 41). Проте основний масив процесуальних норм, що визначають загальний порядок провадження в справах про банкрутство, викладено в розділах II–V Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Цивільний кодекс (далі – ЦК) України від 16.01.2003 р. регламентує поняття юридичних та фізичних осіб (глави 4–7 розділу II книги першої), визначає та обчислює строки позовної давності (глави 18 і 19 розділу IV книги першої), порядок укладення право-чинів (глава 16 розділу IV книги першої), встановлює положення про забезпечення виконання зобов'язання (розділ I книги п'ятої).

Кримінальний кодекс (далі – КК) України від 05.04.2001 р. встановлює кримінальну відповідальність за фіктивне банкрутство, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконні дії в разі банкрутства, шахрайство з фінансовими ресурсами (статті 218–222) [90, с. 22-23].

Після детального аналізу вітчизняної нормативної бази, з допомогою якої врегульовуються відносини щодо відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом, варто ознайомитися із основними документами, які визначають специфіку транскордонних банкрутств.

Як визначає О.О. Стахєєва-Боговик, як правило іноземний елемент у таких справах проявляється у наявності іноземних кредиторів по відношенню до боржника або знаходженні активів боржника на території іноземної держави, або наявності порушеного іноземного провадження у справі про неспроможність відносно одно і того самого боржника. Визначення транскордонної неспроможності не надається ні у міжнародних документах, ні у національних законах. Попри відсутність окремого визначення такого терміну, Комісія ООН з права міжнародної торгівлі («ЮНСІТРАЛ») у Типовому Законі ЮНСІТРАЛ про транскордонну неспроможність 1997 р. окреслила випадки, які зумовлюють порушення справ у транскордонній неспроможності. Як результат, прийнято вважати, що транскордонна неспроможність виникає, коли неспроможний боржник: а) має активи на території декількох держав; б) або коли серед кредиторів боржника є кредитори з іншої держави, ніж тієї, в якій здійснюється провадження у справі про неспроможність [112].

Основна нормативна база, яка регулює відносини транскордонної неспроможності та відображає різні види проваджень у справах про транскордонну неспроможність – це згадуваний вище Типовий Закон та Регламент ЄС 1346/2000 про провадження у справах про неспроможність [112]. Додатково слід ознайомитися із принципами Світового банку і Рекомендаціями Міжнародного валютного фонду щодо відносин у сфері банкрутства.

Перелік питань для самостійного опрацювання:

1. Загальна характеристика джерел регулювання відносин неспроможності.
2. Основні джерела правового регулювання відносин, пов'язаних з порушенням справ про банкрутство та здійснення провадження у справі.
3. Загальна характеристика норм, що регулюють відносини у справах про банкрутство, їх місце та взаємодія з нормами інших галузей законодавства.
4. Роль державних органів у регулюванні відносин неспроможності. Інституційне регулювання відносин неспроможності.
5. Міжнародні документи у сфері неспроможності. Принципи Світового банку і Рекомендації Міжнародного валютного фонду.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Які з наведених законодавчих актів належать до законодавства, що регулює провадження у справах про банкрутство:
 - а) Закон України «Про оплату праці»;
 - б) Закон України «Про господарські товариства»;
 - в) Закон України «Про банки і банківську діяльність»;
 - г) Господарський процесуальний кодекс України;
 - д) Закон України «Про Національний банк України»;
 - е) Закон України «Про банкрутство»;
 - ж) Цивільний кодекс України;
 - з) Закон України «Про міжнародний комерційний арбітраж»;
 - и) Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»;
 - к) Закон України «Про заставу»;
 - л) Податковий кодекс України;
 - м) Міжнародні договори України;
 - н) Закон України «Про виконавче провадження».
2. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» діє у редакції:
 - а) 2010 р.;
 - б) 2000 р.;

- в) 2011 р.;
 - г) 1999 р.
3. До джерел «Правового регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» слід віднести:
- а) Фінансове право.
 - б) Звичасве право.
 - в) Господарське право.
 - г) Цивільне право.

Практичне завдання

Складіть таблицю «Джерела регулювання правовідносин неспроможності та банкрутства» за примірною формою

Назва документа	Дата прийняття	Короткий опис (Що регулює (які відносини)? Які основні принципи закладає?)

Список рекомендованої літератури: 2, 12, 47, 48, 49, 50, 51, 56, 64.

Тема 3. Загальна характеристика процедури банкрутства відповідно до законодавства України

Основні терміни та поняття: неспроможність, банкрутство, процедура банкрутства, банкрут, конкурсне провадження, провадження у справі про банкрутство, судові процедури під час провадження у справі про банкрутство, відновлення платоспроможності, приховане банкрутство, умисне банкрутство, фіктивне банкрутство, мораторій на задоволення вимог кредиторів.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

За своєю сутністю інститут банкрутства є одним із способів відбору (селекції) суб'єктів господарювання. У ринковій економіці банкрутство підприємств – нормальне явище. Із кожних 100 новостворених підприємств на ринку залишається від 20 до 30.

Як зазначає дослідник В. В. Джунь, «...у науковому середовищі економістів не заперечується, що інститут банкрутства за своїм економічним виміром становить важливий чинник проблеми ефективності господарювання». С. Рубцова стверджує, що банкрутство – це «проблема перш за все економічна: мистецтво підприємництва великою мірою полягає в умінні розробити таку стратегію розвитку бізнесу, яка дозволила досягти бажаних результатів».

Юридичний аспект банкрутства полягає насамперед у тому, що в суб'єкта є кредитори, тобто особи, що мають документовані майнові вимоги до нього як до боржника. Це майнові правовідносини банкрутства, здійснення яких у встановленому законом порядку може призвести до ліквідації суб'єкта підприємництва.

Підставою для застосування банкрутства до суб'єкта підприємництва є економічний фактор, визначений ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», – неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів не інакше як через відновлення платоспроможності.

На сьогоднішній день у практиці для позначення одного й того ж явища застосовуються два терміни: неспроможність і банкрутство. Заміщення одного терміна іншим виникло під впливом законодавства й судової практики англосовітських країн, де ці терміни вживаються як омоніми. Але навіть у законодавстві цих держав термін «банкрутство» має вузьке, строго спеціальне значення, як окремий випадок неспроможності. Банкрутство – це винне скоєння боржником кримінально карного діяння. Іншими словами, банкрутство –

кримінально-правовий аспект неспроможності. У всіх країнах, де розроблено змагальний процес, банкрутство винесено за межі законодавства про неспроможність та включено до кримінального законодавства [130, С. 72].

Вихідною умовою для формування професійних знань є розуміння термінології, що використовується в Законі, а також уміле виконання практики розгляду справ про банкрутство.

У ст. 1 Закону вживаються два терміни, які пояснюють неплатоспроможність та банкрутство.

Неплатоспроможність – неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, зокрема із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інші види загальнообов'язкового державного соціального страхування, сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

В. С. Щербина зазначає, що з економічного погляду банкрутство є неспроможністю продовження суб'єктом своєї підприємницької діяльності внаслідок її економічної нерентабельності, безприбутковості. Суб'єкт підприємництва має стільки боргів перед кредиторами і зобов'язань перед бюджетом, що коли їхні вимоги будуть пред'явлені у визначені для цього строки, то майна суб'єкта – активів у ліквідній формі – не вистачить для їх задоволення.

Крім того, даючи визначення цих понять, законодавець вживає термін «неспроможність». Слід зазначити, що й інше національне законодавство, регламентуючи питання банкрутства, також вживає ці терміни. Так, у ч. 4 ст. 205 та ст. 209 ГК України визначено поняття неспроможності. Відповідно до ч. 4 ст. 205 ГК України неспроможність – це недостатність майна боржника задовольнити вимоги кредиторів. У ч. 1 ст. 209 ГК України наводиться визначення неспроможності – це нездатність суб'єкта підприємництва після настання встановленого строку виконати свої грошові зобов'язання перед іншими особами, територіальною громадою або державою інакше як через відновлення його платоспроможності, а ч. 2 наводить визначення банкрутства – нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів інакше як через застосування господарським судом ліквідаційної процедури. Питання визнання фізичної особи –

підприємця банкрутом та припинення юридичної особи як банкрута врегульовано ст. 53 та ч. 3 ст. 104 ЦК України [90, с. 40].

Після детального ознайомлення із поняттям, сутністю, ознаками та принципами банкрутства як становища (процедури) та юридичного факту – необхідно проаналізувати положення чинного законодавства, які регламентують порядок провадження у справі про банкрутство. Метою є досягнення комплексного бачення процедури банкрутства у цілому без деталізованого розгляду окремих процедур банкрутства, з якими Ви будете знайомитися глибше під час вивчення наступних тем курсу.

Однією з найбільш актуальних проблем процедур банкрутства є тлумачення та застосування норм, що регулюють мораторій на задоволення вимог кредиторів. Існуюча в Україні практика застосування норм законодавства, що визначають порядок введення мораторію на задоволення вимог кредиторів у справах про банкрутство, породжує чимало проблем і питань.

Відповідно до ч. 1 ст. 19 ЗУ «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», мораторій на задоволення вимог кредиторів – це зупинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), термін виконання яких настав до дня введення мораторію, і припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до дня введення мораторію.

Практика застосування мораторію на задоволення вимог кредиторів визначає значну кількість проблем, пов'язаних із недосконалістю законодавства. Зокрема, варто приділити увагу таким проблемним питанням: 1) поширення мораторію на третіх осіб, а саме: поручителів, гарантів, страховиків тощо; 2) перебіг строків позовної давності під час дії мораторію на задоволення вимог кредиторів, впровадженого у зв'язку із порушенням справи про банкрутство.

В межах цієї теми передбачається також ознайомлення з видами банкрутства, зокрема, із протиправними його видами (т. зв. «кримінальні банкрутства»).

Ні для кого не секрет, що багато підприємств використовують механізм банкрутства для того, щоб навмисне ставати банкрутами. Адже процедура банкрутства – досить ефективний інструмент для відновлення платоспроможності підприємства й у багатьох випадках дозволяє досить успішно справлятися з боргами і фактично почати роботу з «чистого аркуша», не позбавивши при цьому активів підприємств а, а також зберігши за собою контроль над підприємством.

Фіктивне банкрутство – завідомо неправдива офіційна заява громадянина – засновника або власника суб'єкта господарської

діяльності, а також службової особи суб'єкта господарської діяльності та громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності про фінансову неспроможність виконання вимог з боку кредиторів і зобов'язань перед бюджетом.

У зв'язку з цим Кримінальним кодексом передбачено, що явно неправдива заява громадянина – засновника або власника підприємства, а також посадової особи даного підприємства про фінансову неспроможність виконання зобов'язань перед кредиторами та бюджетом карається штрафом від 300 до 500 мінімальних зарплат з позбавленням права займатися даною діяльністю до 5 років. Ті самі дії, якщо вони завдали великого матеріального збитку кредиторам або державі, караються позбавленням волі до 3 років з конфіскацією майна [109].

Доведення до банкрутства (ст. 219 КК України) репрезентує раніше цілий комплекс посягань у сфері банкрутства та продовжує становити собою суспільну небезпечність для відносин у сфері господарювання, оскільки здатне завдати велику матеріальну шкоду державі чи кредиторам. Цей злочин загрожує встановленому законодавством порядку здійснення господарської діяльності у частині забезпечення інтересів громадян, юридичних осіб та держави від ризиків, пов'язаних з неплатоспроможністю суб'єктів господарської діяльності, яка юридично фіксується під час розгляду справ про банкрутство такого суб'єкта [91].

Чинне законодавство України про банкрутство (ч. 3 ст. 215 ГК) передбачає відповідальність за умисне банкрутство (доведення до банкрутства). Умисне банкрутство – це стійка неплатоспроможність суб'єкта підприємництва, викликана цілеспрямованими діями власника майна або посадової особи суб'єкта підприємництва, якщо це завдало істотної матеріальної шкоди інтересам держави, суспільства або інтересам кредиторів, що охороняються законом. А стаття 219 КК, що передбачає відповідальність за доведення до банкрутства, деталізує та уточнює це поняття. Згідно з положеннями даної статті, доведення до банкрутства – це умисне, з корисливих мотивів, іншої особистої зацікавленості або в інтересах третіх осіб вчинення власником або службовою особою суб'єкта господарської діяльності дій, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб'єкта господарської діяльності, якщо це завдало великої матеріальної шкоди державі чи кредитору.

Таким чином, стаття передбачає відповідальність, якщо господарські дії, вчинені навмисне власником або службовою особою суб'єкта господарської діяльності довели до банкрутства і завдали великої шкоди. Діяння, визначене в цій статті, встановлює відповідальність за традиційне «злісне банкрутство», загальноприйняте на європейському континенті [91].

План лекційного заняття № 2

1. Правова природа неспроможності (банкрутства).
2. Ознаки та принципи банкрутства.
3. Загальний порядок провадження у справі про банкрутство

План семінарського заняття № 1

1. Правова природа неспроможності (банкрутства).
2. Ознаки та принципи банкрутства.
3. Загальний порядок провадження у справі про банкрутство.
4. Загальна характеристика судових процедур, що застосовуються до боржника під час провадження у справі про банкрутство.
5. Мораторій на задоволення грошових вимог кредиторів.
6. Види банкрутства. Поняття та ознаки прихованого, умисного, фіктивного банкрутства.

Перелік питань для самостійного опрацювання:

1. Мораторій на задоволення грошових вимог кредиторів.
2. Види банкрутства. Поняття та ознаки прихованого, умисного, фіктивного банкрутства.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. **Яка з перерахованих процедур не є судовою процедурою, що застосовується до боржника:**
 - а) мирова угода;
 - б) санація підприємства боржника;
 - в) ліквідація підприємства боржника;
 - г) реорганізація підприємства боржника.
2. **Щодо боржника може застосовуватися така судова процедура банкрутства:**
 - а) санація;
 - б) дерегуляція;
 - в) поділ;
 - г) злиття.
3. **Щодо боржника може застосовуватися така судова процедура банкрутства:**
 - а) перетворення;
 - б) дерегуляція;
 - в) мирова угода;
 - г) оферта.

Практичне завдання

1. Розв'яжіть задачу.

ПАТ «Експорт» звернулося до господарського суду із заявою про визнання ТОВ «Сервіс» банкрутом, оскільки згідно з актом звірки проведених розрахунків заборгованість останнього в розмірі 240 тис. грн. не була сплачена протягом трьох місяців.

Яку ухвалу має винести господарський суд?

Які умови встановлені для порушення провадження у справі про банкрутство? Обґрунтуйте свою відповідь.

2. Підготуйтеся до дискусії про ознаки та критерії неплатоспроможності суб'єкта підприємництва, про природу відносин, що регулюються законодавством про банкрутство.

Список рекомендованої літератури: 2, 12, 47, 48, 49, 50, 51, 56, 68.

Тема 4. Правове становище учасників провадження у справі про банкрутство

Основні терміни та поняття: кредитор, конкурсний кредитор, поточний кредитор, збори кредиторів, комітет кредиторів, боржник, арбітражний керуючий, державний орган з питань банкрутства, розпорядник майном боржника, керуючи санацією, санатор, ліквідатор, ліквідаційна комісія, представник працівників боржника, власник майна боржника.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Учасниками провадження у справі про банкрутство є сторони банкрутства (боржник та кредитори) та інші учасники.

Боржник – юридична особа – суб'єкт підприємницької діяльності або фізична особа за зобов'язаннями, які виникли у фізичної особи у зв'язку зі здійсненням нею підприємницької діяльності, неспроможний виконати протягом трьох місяців свої грошові зобов'язання після настання встановленого строку їх виконання, які підтверджені судовим рішенням, що набрало законної сили, та постановою про відкриття виконавчого провадження, якщо інше не передбачено цим Законом [2].

Суб'єктами банкрутства не можуть бути:

- відокремлені структурні підрозділи юридичної особи (філії, представництва, відділення тощо);
- казенні підприємства;

- комунальні підприємства, майно за якими закріплене на праві оперативного управління згідно з прийнятим на пленарному засіданні органу місцевого самоврядування відповідним рішенням;
- в частині санації та ліквідації – державні підприємства, майно яких не підлягає приватизації [67].

Законом встановлені деякі особливості щодо окремих категорій підприємств-боржників, які будуть розглянуті в межах останньої теми.

Б. М. Поляков здійснює класифікацію боржників за такими критеріями:

- конкурсні та неконкурсні боржники, залежно від порушення чи не порушення щодо них справи;
- на суб'єктів підприємницької діяльності та прирівняних до них – залежно від статусу підприємницької діяльності;
- на загальних та спеціальних – залежно від процедур, що застосовуються до них;
- на фізичних та юридичних осіб – залежно від суб'єктного складу.

Конкурсні – це такі боржники, щодо яких може бути порушено справу про банкрутство, і, навпаки, відносно неконкурсних боржників справа про банкрутство не порушується.

Неконкурсні боржники залежно від того, за яких підстав на них не поширюється дія процедури банкрутства, поділяються на: гірничі, комунальні, казенні та інші (без спеціального статусу суб'єкта підприємницької діяльності юридичної особи).

На підставі Закону до загальних боржників застосовуються всі судові процедури, а до спеціальних діють обмеження або спеціальні процедури банкрутства (ч. 2 ст. 5, статті 42–50).

Іншим учасником є керівник боржника або органи управління боржником. Повноваження керівника боржника або органів управління боржника, покладені на них відповідно до законодавства чи установчих документів, можуть бути припинені ухвалою господарського суду у разі:

- незастосування заходів щодо збереження майна боржника;
- створення перешкод діям розпорядника майна;
- інших порушень законодавства.

В такому разі за клопотанням комітету кредиторів виконання обов'язків керівника боржника ухвалою господарського суду тимчасово покладається на розпорядника майна до призначення в порядку, визначеному законодавством та установчими документами, нового керівника боржника. Про припинення повноважень керівника або органів управління боржника господарський суд виносить ухвалу, яка може бути оскаржена у встановленому порядку (ч.16 ст.13 Закону) [90, с. 69-70].

Кредитором є юридична або фізична особа, а також органи доходів і зборів та інші державні органи, які мають підтверджені у встановленому порядку документами вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника; конкурсні кредитори – кредитори за вимогами до боржника, які виникли до порушення провадження у справі про банкрутство і виконання яких не забезпечено заставою майна боржника; поточні кредитори – кредитори за вимогами до боржника, які виникли після порушення провадження у справі про банкрутство; забезпечені кредитори – кредитори, вимоги яких забезпечені заставою майна боржника (майнового поручителя) [2].

Проте не можуть бути стороною у справі про банкрутство:

- кредитори, вимоги яких повністю забезпечені заставою;
- кредитори, вимоги яких задоволені; вимоги, щодо яких досягнуто згоди про їх припинення, у тому числі заміну або припинення зобов'язання, відповідно до Закону вважаються погашеними.

За ознакою часу виникнення вимог до боржника і відповідно за особливостями правового становища розрізняють конкурсних кредиторів (це кредитори за вимогами до боржника, які виникли до порушення провадження у справі про банкрутство або визнані конкурсними відповідно до вимог Закону та зобов'язання яких не забезпечені заставою) і поточні кредитори (тобто кредитори за вимогами до боржника, які виникли після порушення провадження у справі про банкрутство). Вимоги, що подаються першою категорією кредиторів (конкурсними кредиторами) господарському суду повинні, як правило, бути безспірними: визнані боржником, підтверджені виконавчими документами чи розрахунковими документами, за якими відповідно до законодавства здійснюється списання коштів з рахунків боржника. Поточні кредитори вступають у процес після публікації оголошення про порушення справи про банкрутство (їхні вимоги подаються як господарському суду, так і боржникові, мають бути обгрунтованими, але не обов'язково безспірними) [67].

Крім того, всіх кредиторів пропонують поділяти за різними критеріями на три види: за змістом вимог (кредитори за грошовими та іншими зобов'язаннями); за формою участі в господарському процесі (конкурсні та інші кредитори); за черговістю задоволення вимог (позачергові та чергові кредитори) [58, с. 277.].

Крім сторін, учасниками провадження у справі про банкрутство є:

- забезпечені кредитори,
- арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор),
- власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника,
- державний орган з питань банкрутства,
- Фонд державного майна України,

- представник органу місцевого самоврядування,
- представник працівників боржника,
- уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника,
- у випадках, передбачених Законом, інші особи, які беруть участь у провадженні у справі про банкрутство.

Арбітражний керуючий – фізична особа, призначена господарським судом у встановленому порядку в справі про банкрутство як розпорядник майна, керуючий санацією або ліквідатор з числа осіб, які отримали відповідне свідоцтво і внесені до Єдиного реєстру арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) України [2].

Арбітражні керуючі є суб'єктами незалежної професійної діяльності.

Арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) з моменту винесення ухвали (постанови) про призначення його арбітражним керуючим (розпорядником майна, керуючим санацією, ліквідатором) до моменту припинення здійснення ним повноважень прирівнюється до службової особи підприємства – боржника [2].

Зі статусом арбітражного керуючого, як одного із найбільш важливих учасників провадження у справі про банкрутство, слід ознайомитися найбільш детально.

План лекційного заняття № 3

1. Загальна характеристика учасників провадження у справі про банкрутство.
2. Правове становище боржника у справі про банкрутство.
3. Правове становище кредиторів у справі про банкрутство.
4. Роль, склад та функції зборів і комітету кредиторів.
5. Правове становище арбітражного керуючого у справі про банкрутство.

План семінарського заняття № 2

1. Загальна характеристика учасників провадження у справі про банкрутство.
2. Правове становище боржника у справі про банкрутство.
3. Правове становище кредиторів у справі про банкрутство.
4. Роль, склад та функції зборів і комітету кредиторів.
5. Правове становище арбітражного керуючого у справі про банкрутство.
6. Правове становище інших учасників провадження у справі про банкрутство.

Перелік питань для самостійного опрацювання:

1. Правове становище арбітражного керуючого у справі про банкрутство.
2. Правове становище інших учасників провадження у справі про банкрутство.
3. Розпорядник майна (арбітражний керуючий) та його правове становище в іноземних правових системах.
4. Суб'єкти відносин неспроможності у різних країнах світу.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. **Арбітражний керуючий – це:**
 - а) співробітник Національного банку України;
 - б) уповноважена особа керівника комітету кредиторів;
 - в) фізична особа-підприємець, яка отримала відповідне свідоцтво;
 - г) фізична особа, яка отримала відповідне свідоцтво.
2. **Представник працівників боржника – це:**
 - а) Особа, яка зобов'язана від імені працівників боржника представляти їх інтереси.
 - б) Фізична особа, яка має ліцензію, видану в установленому законодавством порядку, та діє на підставі ухвали господарського суду.
 - в) Особа, уповноважена загальними зборами трудового колективу, на яких присутні не менш як три чверті від штатної чисельності працівників боржника, представляти їх інтереси при проведенні процедур банкрутства з правом дорадчого голосу.
3. **Суб'єкт банкрутства – це:**
 - а) Особа, обсяг оподатковуваних операцій з продажу товарів (робіт, послуг) протягом будь-якого періоду з останніх дванадцяти календарних місяців якої перевищував 3600 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.
 - б) Боржник, неспроможність якого виконати свої грошові зобов'язання встановлена господарським судом.
 - в) Юридична або фізична особа, яка має у встановленому порядку підтверджені документами вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника щодо виплати заборгованості із заробітної плати працівникам боржника.

Практичне завдання

Ухвалою господарського суду розпорядником майна ПрАТ «Пивзавод» було призначено В. С. Сергієнка, який, окрім втручання в оперативно-господарську діяльність, припинив повноваження керівника ПрАТ.

1. Чи має право розпорядник майна вчиняти такі дії?
2. Якими правами наділений розпорядник майна?
3. Чи можливо, і, якщо так, у яких випадках можливо припинити повноваження керівника боржника?

Список рекомендованої літератури: 2, 12, 47, 48, 49, 50, 51, 63, 65, 69.

Тема 5. Заходи, спрямовані на запобігання банкрутству боржника. Позасудові процедури відновлення платоспроможності боржника

Основні терміни та поняття: запобігання банкрутству, відновлення платоспроможності боржника, досудова санація боржника, санація, план санації, фінансова допомога.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Аналіз сучасного законодавства про банкрутство (неспроможність) як в нашій країні так і в інших країнах світу та тенденцій його розвитку дозволяє дійти висновку, що в теперішній час процедури відновлення платоспроможності, процедури врегулювання боргів та різноманітні й багаточисленні заходи запобігання банкрутству (неспроможності) боржника посідають основне місце серед усіх інших процедур банкрутства (неспроможності), та відповідно, заходів, які в їх межах застосовуються, з огляду на макроекономічні завдання законодавства про банкрутство (неспроможність) кожної конкретної країни, практику його застосування та основні цілі права банкрутства (неспроможності) [107].

Основною проблемою сьогодення є розробка ефективної системи банкрутства, яка б забезпечила не тільки вихід із кризи значної частини неплатоспроможних підприємств, але і їх фінансове оздоровлення і реабілітацію. Ліквідація нерентабельних виробництв є цілком виправданою. В Україні ж дуже часто процедура фінансової санації використовується з метою зміни власника і є знаряддям, яке використовується для перерозподілу ринку. При цьому практично не враховуються як права трудового колективу підприємства, так і загальнодержавні інтереси.

З метою вдосконалення процедур банкрутства та зменшення їх тривалості був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або

визнання його банкрутом». Нове законодавство покликане сприяти забезпеченню діючої системи відновлення фінансової спроможності підприємств-банкрутів, реабілітації боржників, запобіганню фіктивному банкрутству. За три місяці з моменту набрання чинності нової редакції Закону, яка суттєво змінила як процедури, що застосовуються до підприємств-боржників, так і повноваження арбітражного керуючого та державного органу з питань банкрутства, в країні на 8% (з 9549 до 8811) скоротилася кількість підприємств, що перебувають під процедурою банкрутства [119].

Новою редакцією передбачена процедура санації боржника до порушення справи про банкрутство, термін дії якої не перевищує 12 місяців з дня затвердження судом плану санації. Протягом цього часу не може бути порушено справу про банкрутство боржника, а також діє мораторій на задоволення вимог кредиторів.

Для виявлення усіх кредиторів та осіб, які виявили бажання взяти участь у санації боржника, здійснюється офіційне оприлюднення оголошення про порушення справи про банкрутство на офіційному веб-сайті Вищого господарського суду України, що, на відміну від передбаченого в попередньому Законі оприлюднення оголошення в офіційних друкованих виданнях, сприяє кращій інформованості громадян про порушення справи про банкрутство через мережу Інтернет.

Запроваджені новації стосовно відкриття санаційної процедури. Так, процедура санації може бути розпочата лише при наявності узгодженого кредиторами плану санації боржника. Якщо ж такий план відсутній, то суд розпочинає процедуру ліквідації.

В новій редакції закону порівняно з попередньою розширено перелік підстав для відмови у прийнятті заяви про порушення справи про банкрутство. Серед них такі, як неможливість здійснення провадження у справі про банкрутство згідно із законом щодо казенних підприємств та осіб, які не мають статусу юридичних або не є суб'єктами підприємницької діяльності тощо; подання до боржника вимог, які не є безспірними; затвердження Господарським судом плану санації боржника до порушення провадження у справі про банкрутство [119].

План лекційного заняття № 4

1. Ознаки банкрутства суб'єкта господарювання, за наявності яких слід вживати заходів із запобігання банкрутству боржника.
2. Заходи щодо запобігання банкрутству боржника та позасудові процедури.
3. Санація боржника до порушення справи про банкрутство.
4. План санації боржника, строк дії процедури санації боржника.

Перелік питань для самостійного опрацювання:

1. Ознаки банкрутства суб'єкта господарювання, за наявності яких слід вживати заходів із запобігання банкрутству боржника.
2. Заходи щодо запобігання банкрутству боржника та позасудові процедури.
3. Зміст і ефективність заходів із запобігання банкрутству боржника.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Процедура санації боржника вводиться судом:
 - а) за клопотанням боржника;
 - б) за клопотанням комітету кредиторів;
 - в) за клопотанням інвестора;
 - г) за клопотанням арбітражного керуючого.
2. Строк санації може бути продовжений:
 - а) не більше ніж на 6 місяців;
 - б) не більше ніж на 9 місяців;
 - в) не більше ніж на 12 місяців.
3. План санації боржника подається суду:
 - а) інвестором;
 - б) боржником;
 - в) керуючим санацією;
 - г) комітетом кредиторів;
 - д) протягом одного місяця з дня винесення ухвали про санацію боржника;
 - е) протягом двох місяців ... ;
 - ж) протягом трьох місяців

Практичне завдання

Керуючий санацією через два місяці після винесення ухвали про санацію боржника подав комітету кредиторів план санації боржника. Після ознайомлення з планом санації, комітет кредиторів подав його керуючому санацією, щоб останній цей план затвердив.

Посилаючись на відповідні положення чинного законодавства України, дайте відповідь на наступні запитання:

Хто вправі схвалювати план санації боржника?

Хто затверджує план санації боржника?

Які правові наслідки затвердження плану санації боржника?

Список рекомендованої літератури: 2, 12, 47, 48, 49, 50, 51, 56.

Модуль 2. Правове регулювання судових процедур провадження у справі про банкрутство

Тема 6. Провадження у справах про банкрутство

Основні терміни та поняття: судове провадження у справі про банкрутство, заява про порушення справи про банкрутство, підвідомчість, підсудність, кредитор-заявник, мораторій на задоволення вимог кредиторів, відзив боржника.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Порушення справ про банкрутство – це виключна функція господарських судів України, які розглядаються ними за місцезнаходженням боржника. Право на звернення до господарського суду із заявою щодо порушення справи про банкрутство мають боржник і кредитор.

Підстава – це сукупність таких юридичних фактів, які вказують на наявність неплатоспроможності або банкрутства суб'єктів господарювання.

Законодавство про банкрутство визначає підстави порушення провадження у справі про банкрутство. Разом з тим, судова практика не дає однозначної відповіді на питання щодо підстав порушення провадження у справі та переліку тих документів, якими вони підтверджуються.

Ці питання мають актуальний характер, оскільки, неналежне з'ясування обставин під час порушення справи про банкрутство порушує законні інтереси як боржника, так і кредиторів.

Зарубіжні науковці виділяють ознаки та критерії «банкрутства».

Під ними розуміють фактори, за наявності або відсутності яких вирішується питання щодо порушення провадження у справі про банкрутство. Деякі вчені виділяють лише ознаки банкрутства, поділяючи їх на внутрішні та зовнішні або суттєві та зовнішні.

Ми виходимо із того, що підстави порушення справи про банкрутство передбачені у ч. 3 ст. 6, ст.ст. 51, 52, 53 Закону. До них належать:

- 1) безспірні вимоги кредитора до боржника, що сукупно складають не менше 300 мінімальних розмірів заробітної плати;
- 2) незадоволення вимог кредиторів протягом тримісячного терміну після встановленого для їх погашення строку;
- 3) вартість майна боржника – юридичної особи щодо якої власником прийнято рішення про ліквідацію недостатня для задоволення вимог кредиторів;
- 4) громадянин-підприємець – боржник або керівні органи боржника – юридичної особи відсутні за їх місцезнаходженням або у

випадку ненадання боржником протягом року до органів державної податкової служби згідно із законодавством податкових декларацій, документів бухгалтерської звітності, а також за наявності інших ознак, що свідчать про відсутність підприємницької діяльності боржника. Заява щодо порушення справи про банкрутство відсутнього боржника може бути подана кредитором незалежно від розміру його вимог до боржника та строку виконання зобов'язань;

5) керівник боржника має право подати заяву про порушення справи про банкрутство боржника з метою проведення керівником процедури санації до подання кредиторами заяви про порушення справи про банкрутство за таких умов:

– за наявності рішення органу, до повноваження якого, згідно з законодавством або установчими документами боржника, віднесено право приймати рішення щодо звернення до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство боржника, а у випадку, якщо такі повноваження не визначені,

– за наявності рішення органу боржника, до повноваження якого віднесено прийняття рішення щодо реорганізації чи ліквідації боржника;

– за наявності плану санації та письмової згоди кредиторів, загальна сума вимог яких перевищує п'ятдесят відсотків кредиторської заборгованості боржника згідно з даними його бухгалтерського обліку, на впровадження зазначеного плану та на призначення керуючим санації керівника боржника [88].

План лекційного заняття № 6

1. Заява про порушення справи про банкрутство, суб'єкти та підстави звернення.
2. Підвідомчість, підсудність розгляду справ про банкрутство. Порушення провадження у справі про банкрутство.
3. Правові наслідки відкриття провадження у справі про банкрутство. Підготовче засідання.

Перелік питань для самостійного опрацювання:

1. Заява про порушення справи про банкрутство, суб'єкти та підстави звернення.
2. Підвідомчість, підсудність розгляду справ про банкрутство. Порушення провадження у справі про банкрутство.
3. Правові наслідки відкриття провадження у справі про банкрутство. Підготовче засідання.
4. Забезпечення вимог кредиторів. Розгляд позовних вимог конкурсних кредиторів до боржника.
5. Визнання недійсними правочинів (договорів) та спростування майнових дій боржника.

Практичні завдання до самостійної роботи
Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. **Справи про банкрутство підвідомчі:**
 - а) місцевим судам;
 - б) господарським судам;
 - в) адміністративним судам;
 - г) Національному банку України.
2. **Справа про банкрутство підприємства може бути порушена, якщо:**
 - а) надійшла спільна заява кредиторів боржника;
 - б) надійшла письмова заява потенційного санатора;
 - в) надійшла письмова заява боржника щодо його фінансової неспроможності або загрози такої неспроможності;
 - г) боржник не визнає претензії про відшкодування заборгованості;
 - д) боржник не повернув банківського кредиту в обумовлений термін.
3. **Справи про банкрутство порушуються, якщо безперечні вимоги кредитора (кредиторів до боржника загалом становлять не менше:**
 - а) п'ятисот тисяч гривень;
 - б) трьохсот мінімальних розмірів мінімальної заробітної плати;
 - в) не менше трьохсот розмірів сукупної заробітної плати робітників підприємства-боржника.

Практичне завдання

На підставі відповіді на претензію з визнанням заявлених претензійних вимог ТОВ «Світ» надіслало розпорядження до банку про безспірне списання із ПрАТ «Енерго» грошової суми в розмірі 35350 грн. Оскільки через чотири місяці після прийняття банком розпорядження про безспірне списання грошових коштів боржник був не в змозі виконати свої грошові зобов'язання, ТОВ «Світ» звернулось із заявою до господарського суду про визнання боржника (ПрАТ «Енерго») банкрутом. Ухвалою господарського суду заявнику було відмовлено в порушенні провадження у справі про банкрутство.

Чи відповідає зазначена ухвала вимогам законодавства України?

Які умови порушення провадження у справі про банкрутство? Дайте аргументовану відповідь.

Список рекомендованої літератури: 2, 12, 47, 48, 49, 50, 51, 56.

Тема 7. Загальна характеристика судових процедур, що застосовуються до боржника під час провадження у справі про банкрутство. Розпорядження майном боржника

Основні терміни та поняття: судова процедура у справі про банкрутство, розпорядження майном боржника, санація, мирова угода, попереднє засідання господарського суду, реєстр вимог кредиторів, загальні збори кредиторів, комітет кредиторів.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Судова процедура розпорядження майном у справах про банкрутство була запроваджена у зв'язку з переходом від прокредиторської до продебіторської моделі правового регулювання відносин банкрутства в Україні. Фактично метою судової процедури розпорядження майном боржника у справі про банкрутство стає контроль, що здійснюється в тому числі засобами активного нагляду (спостереження) за господарською діяльністю в частині управління й розпорядження боржником та його майном, що реалізується розпорядником майна боржника та контролюється судом, для забезпечення збереження й ефективного використання майнових активів боржника, проведення аналізу його фінансового становища та визначення правових підстав для подальшого застосування оптимальної судової процедури банкрутства (санації, мирової угоди або ліквідації) до боржника. Варто підкреслити необхідність акцентування мети на забезпеченні відновлення платоспроможності боржника та відповідне посилення правового впливу на процес розпорядження майном боржника за допомогою додаткових важелів забезпечення досягнення цієї мети.

До основних функцій судової процедури розпорядження майном боржника належать регулятивна, контрольна-наглядова, забезпечувальна й аналітична. Зазначені функції упорядковують матеріальні та процесуальні правовідносини між сторонами та учасниками процедури, забезпечуючи захист інтересів кредиторів і права боржника.

Особливостями процедури розпорядження майном боржника є: обов'язковість введення процедури розпорядження майном боржника, наявність мораторію на задоволення вимог кредиторів, що визначає підстави участі й обліку грошових зобов'язань кредиторів до боржника, спеціальний порядок здійснення господарської діяльності боржником, наявність незацікавленої фізичної особи (розпорядника

майна боржника), наявність граничного строку щодо вимог кредиторів, які подають заяви з грошовими вимогами до боржника.

Зазначені особливості у своїй сукупності створюють відмінності від судових процедур санації та ліквідації.

Забезпечення балансу прав та інтересів сторін у процедурі розпорядження майном боржника вимагає посилення правового захисту боржника у цій процедурі. Натомість таку «продебіторську» спрямованість законодавства про банкрутство доцільно застосовувати лише до великих і середніх підприємств в Україні. Щодо суб'єктів малого підприємництва застосування продебіторської моделі часто виявляється економічно необґрунтованим.

Розпорядник майном боржника у справі про банкрутство має самостійну право суб'єктність, оскільки як фізична особа є суб'єктом незалежної професійної діяльності і може бути прирівняний до службової особи підприємства боржника лише у випадках, прямо передбачених законом. Розпорядник майном боржника є уповноваженою державою самозайнятою службовою особою, яка виконує функції з контролю та нагляду за діяльністю органів управління суб'єкта підприємницької діяльності – боржника щодо розпорядження майновими активами в інтересах його кредиторів і боржника, не втручаючись в оперативно-господарську діяльність останнього, крім випадків, передбачених законом [77].

Відповідно до ст. 1 Закону розпорядження майном боржника – це система заходів щодо нагляду і контролю за управлінням та розпорядженням майном боржника, що має на меті забезпечення збереження та ефективного використання майнових активів боржника та проведення аналізу його фінансового становища. Розпорядження майном – це найперша судова процедура, що застосовується до боржника. Вона не застосовується лише у випадках спрощеного порядку банкрутства (статті 51 і 52 Закону) та до громадян-підприємців (ст. 48 Закону). Але слід зазначити, що така процедура може бути введена і тоді, коли виникає необхідність збереження й ефективного використання майна боржника. Наприклад, боржник укладає угоди на не вигідних умовах, розпродує майно або передає його іншим особам.

Процедура розпорядження майном боржника вводиться щодо того боржника, який у зв'язку з тяжким фінансовим станом неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами. Ця процедура дає змогу збалансувати законні інтереси учасників справи про банкрутство, зокрема запобігти зловживанням правами з боку боржника і кредиторів.

того боржника, який у зв'язку з тяжким фінансовим станом неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами. Ця процедура дає змогу збалансувати законні інтереси учасників

справи про банкрутство, зокрема запобігти зловживанням правами з боку боржника і кредиторів.

Процедура розпорядження майном боржника виконує: організаційну, охоронну, регулятивну, запобіжну функції.

Суть організаційної функції полягає в тому, що розпорядник майна, маючи спеціальні знання, допомагає керівнику-боржнику або його органу управління поліпшити його господарську діяльність та сприяти організації підготовки справи до судового розгляду.

Охоронна функція призначена для того, щоб у процесі розпорядження майном боржника розпорядник вжив заходи щодо збереження майна боржника, яке існує на момент порушення справи про банкрутство.

За допомогою регулятивної функції відбуваються регулювання взаємовідносин між боржником, розпорядником майна та господарським судом у процедурі відновлення платоспроможності боржника.

Запобіжна функція спрямована на недопущення боржником неправомірних дій щодо користування та розпорядження його майном.

У процедурі розпорядження майном боржника виконуються два основні завдання: відновлення платоспроможності боржника та створення сприятливих економічних умов для переходу до інших судових процедур. Зазначені завдання полягають у тому, що:

1) вживаються заходи для збереження майна (ліквідаційної маси) боржника через введення певних заборон, передачу цінних па- перів, майна на зберігання третім особам, у необхідних випадках відсторонення керівника-боржника від посади, скасування або зміни заходів щодо забезпечення вимог кредиторів, введення мораторію на задоволення вимог кредиторів, заборону на ліквідацію або реорганізацію боржника, призначення посадової контролюючої особи – арбітражного керуючого, подання оголошення в офіційному друкованому органі (ст. 12 Закону);

2) виявляються кредитори та особи, які мають бажання взяти участь у санації боржника, установлюється, складається і затверджується реєстр грошових вимог кредиторів. Оскільки виявлення кредиторів має чіткий характер, то кредитор, який пропустив строк подачі заяви про визнання грошових вимог до боржника, втрачає на це право і вимоги не розглядаються судом, тобто вважаються погашеними (ст. 14 Закону);

3) аналізується фінансова, господарська та інвестиційна діяльності боржника, його становище на товарних ринках, робиться припущення про можливості фінансового оздоровлення суб'єкта господарювання (ст. 13 Закону);

4) проводяться перші збори і формуються представницькі органи кредиторів, наділені правом вирішувати долю боржника, складається і ведеться реєстр вимог кредиторів та визначається дата проведення перших загальних зборів кредиторів (ст. 13 Закону);

5) проводиться підготовче засідання господарським судом та визначаються процесуальні строки у справі, подається оголошення в офіційному друкованому органі;

6) приймається рішення про перехід до інших судових процедур [90, 86–88].

Отже, у процедурі розпорядження майном формуються актив і пасив боржника. Така процедура є підготовчою, що створює передумови для застосування інших судових процедур.

План лекційного заняття № 6

1. Застосування процедури розпорядження майном боржника. Права, обов'язки та відповідальність розпорядника майна.
2. Виявлення кредиторів і осіб, які мають бажання взяти участь у санації боржника. Заяви конкурсних і забезпечених кредиторів з вимогами до боржника.
3. Попереднє засідання господарського суду. Реєстр вимог кредиторів. Вимоги поточних кредиторів до боржника.
4. Закінчення процедури розпорядження майном..

План семінарського заняття № 4

1. Застосування процедури розпорядження майном боржника. Права, обов'язки та відповідальність розпорядника майна.
2. Виявлення кредиторів і осіб, які мають бажання взяти участь у санації боржника. Заяви конкурсних і забезпечених кредиторів з вимогами до боржника.
3. Попереднє засідання господарського суду. Реєстр вимог кредиторів. Вимоги поточних кредиторів до боржника.
4. Закінчення процедури розпорядження майном.

Перелік питань для самостійного опрацювання:

1. Попереднє засідання господарського суду. Реєстр вимог кредиторів. Вимоги поточних кредиторів до боржника.
2. Закінчення процедури розпорядження майном.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Строк, на який вводиться процедура розпорядження майном, становить:

- а) 90 календарних днів;
 - б) 115 календарних днів;
 - в) 120 календарних днів;
 - г) 180 календарних днів.
2. Процедура розпорядження майном може бути продовжена судом на:
- а) один місяць;
 - б) два місяці;
 - в) три місяці;
 - г) шість місяців.
3. Чи має право розпорядник майна від свого імені подати позов до господарського суду про визнання недійсним договору, укладеного боржником:
- а) так – до порушення провадження у справі про банкрутство;
 - б) так – після порушення провадження у справі про банкрутство;
 - в) не має права в обох випадках;
 - г) має право в обох випадках.

Практичне завдання

Задовольняючи вимоги кредиторів відповідно до реєстру вимог кредиторів, боржник розраховувався з останніми вибірково, за своїм власним розсудом.

Чи має право боржник при проведенні процедури розпорядження майном задовольняти вимоги кредиторів?

Чи встановлена календарна черговість на задоволення вимог кредиторів?

Чи є умови задоволення боржником вимог кредиторів? Обґрунтуйте свою відповідь, посилаючись на відповідні положення чинного законодавства України.

Список рекомендованої літератури: 2, 12, 47, 48, 49, 50, 51, 56, 68.

Тема 8. Судові процедури, спрямовані на відновлення платоспроможності боржника

Основні терміни та поняття: відновлення платоспроможності, санація, керуючий санацією, санатор, план санації, звіт керуючого санацією, мирова угода.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Санація – система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника

банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника (ст. 1 Закону про банкрутство). Першочерговим мотивом прийняття рішення про введення процедури санації після закінчення або спливу строку стадії розпорядження майном є підстави самих кредиторів про можливість боржника на задоволення вимог таких кредиторів через введення санації. Кредитори повинні обумовити найголовніші питання щодо проведення санації, зокрема, погодити кандидатуру керуючого санацією, вибору інвестора та схвалити запропонований план санації. Частиною 1 ст. 18 Закону визначено, що план санації повинен містити заходи щодо відновлення платоспроможності боржника, умови участі інвесторів (за їх наявності) у повному або частковому задоволенні вимог кредиторів, зокрема, шляхом переведення боргу (частини боргу) на інвестора, строк та черговість виплати боржником або інвестором боргу кредиторам та умови відповідальності інвестора за невиконання взятих згідно з планом санації зобов'язань. План санації повинен містити строк відновлення платоспроможності боржника [80].

Відповідно до ч. 11 ст. 17 Закону про банкрутство після введення процедури санації у межах справи про банкрутство господарським судом розглядаються заяви керуючого санацією про визнання недійсними угод (право чинів), укладених боржником до винесення ухвали про санацію, які мають такі ознаки:

- угода укладена боржником із заінтересованими особами та в результаті якої кредиторам завдані або можуть бути завдані збитки;
- угода, укладена боржником з окремим кредитором чи іншою особою протягом шести місяців до прийняття рішення про санацію, надає перевагу одному кредитору перед іншими або пов'язана з виплатою (видачею) частки (паю) в майні боржника у зв'язку з його виходом із складу учасників боржника. Все отримане за такою угодою повертається сторонам. Про визнання таких угод (правочинів) недійсними чи відмову у визнанні недійсними судом, що розглядає справу про банкрутство, виноситься ухвала. Такий процес є досить проблематичним і поширеним на сьогоднішній час.

Особливо стосовно угод, укладених після винесення ухвали судом про санацію боржника. Заходами щодо відновлення платоспроможності боржника, які містять план санації, можуть бути:

- реструктуризація підприємства;
- репрофілювання виробництва;
- закриття нерентабельних виробництв;

- відстрочка та (або) розстрочка платежів або прощення (списання) частини боргів, про що укладається мирова угода;
- ліквідація дебіторської заборгованості;
- продаж частини майна боржника та ін. [80].

Стадія санації є продовженням розпорядження майном, але на шляху до відновлення платоспроможності боржника Кредитори, що надають боржнику можливість відновити платоспроможність та задовольнити їх грошові вимоги діють за своїм розсудом, без вказівки господарського суду та без обмежень норм чинного законодавства. Термін часу, впродовж якого проводиться процедура санації залежить від кредиторів і за їх бажанням може бути продовжена.

Мирова угода – це письмова домовленість між боржником і кредиторами про відстрочення та (або) розстрочку, а також про прощення (списання) кредитором боргів боржника (ч. 1 ст. 35 Закону). Підставою для укладення мирової угоди служить взаємний намір сторін – кредиторів і боржника – вирішити конфлікт, не вдаючись до крайніх заходів. Мирова угода, по суті, є одним із способів відновлення платоспроможності боржника. Рішення про укладення мирової угоди від імені боржника ухвалює його керівник або арбітражний керівник (керівник санацією, ліквідатор), а від імені кредиторів – комітет кредиторів (ч. 4 – 5 ст. 35 Закону). Для укладення мирової угоди обов'язковою умовою є наявність письмової згоди всіх кредиторів, вимоги яких забезпечені заставою. Той факт, що сторони підписали мирову угоду, ще не означає, що вона починає діяти.

Мирова угода набуде чинності тільки з дня його затвердження господарським судом. У функції господарського суду входить перевірити відповідність умов мирової угоди чинному законодавству.

Не можливо внести зміни і доповнення в затверджену мирову угоду Враховуючи особливості укладення мирової угоди в процедурі банкрутства, можна зробити висновок: вносити зміни або доповнення в затверджену судом мирову угоду не дозволяється. Адже, затвердивши угоду, суд припиняє провадження по справі про банкрутство [80].

Тому сторонам потрібно буде спочатку відновити провадження по справі про банкрутство (наприклад, ініціював визнання її недійсною), а потім, після внесення необхідних уточнень, знову розпочати процедуру затвердження судом оновленої мирової угоди. Для того, щоб в майбутньому не виникла необхідність що-небудь змінювати, потрібно підходити до складання мирової угоди зі всією серйозністю.

Недійсним мирову угоду має право визнати тільки господарський суд, а ініціювати це може будь-який з конкурсних кредиторів. Природно, що для цього необхідні певні підстави. Вони перераховані в ЦКУ (ст. 203, 229 -233, 234) і є загальними для всіх видів договорів.

Але для мирової угоди такі підстави застосовуються з урахуванням положень Закону.

Для ініціювання розірвання мирової угоди кредитори мають право об'єднати свої вимоги до боржника і звернутися до господарського суду з однією заявою. Слід зазначити, що оскільки ухвалення рішень, пов'язаних з рішенням питань відносно прав і законних інтересів учасників справи, повинно відбуватися за участю осіб, права і інтереси яких зачіпаються, то при розірванні мирової угоди в суді повинні бути присутніми всі сторони мирової угоди, а саме комітет кредиторів і боржник. Мирова угода може бути розірвана тільки за рішенням господарського суду (ч. 5 ст. 39 Закону). При цьому розірвання мирової угоди передбачається у разі невиконання боржником умов мирової угоди відносно не менше ніж третини вимог кредиторів. Але, розірвання мирової угоди господарським судом, щодо окремого кредитора не тягне її розірвання щодо інших кредиторів (ч. 6 ст. 39 Закону) [80].

План лекційного заняття № 7

1. Поняття процедури санації. Запровадження процедури санації боржника.
2. Права, обов'язки та відповідальність керуючого санацією.
3. План санації боржника, його схвалення комітетом кредиторів, погодження забезпеченими кредиторами.
4. Характеристика основних способів відновлення платоспроможності боржника.

План семінарського заняття № 6

1. Поняття процедури санації. Запровадження процедури санації боржника.
2. Права, обов'язки та відповідальність керуючого санацією.
3. План санації боржника, його схвалення комітетом кредиторів, погодження забезпеченими кредиторами.
4. Характеристика основних способів відновлення платоспроможності боржника.
5. Звіт керуючого санацією, наслідки його розгляду комітетом кредиторів, судом.
6. Мирова угода, строк, умови, порядок її укладення та набрання нею чинності.

Перелік питань для самостійного опрацювання:

1. План санації боржника, його схвалення комітетом кредиторів, погодження забезпеченими кредиторами.
2. Характеристика основних способів відновлення платоспроможності боржника.

Практичні завдання до самостійної роботи
Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Процедура санації боржника вводиться судом:
 - а) за клопотанням боржника;
 - б) за клопотанням комітету кредиторів;
 - в) за клопотанням інвестора;
 - г) за клопотанням арбітражного керуючого.
2. **Яке з наведених положень відповідає вимогам закону?**
 - а) санація вводиться на строк не більше дванадцяти місяців, який може бути продовжений ще до шести місяців;
 - б) санація вводиться на строк не більше десяти місяців, який може бути продовжений ще до шести місяців;
 - в) санація вводиться на строк не більше шести місяців, який може бути продовжений ще до дванадцяти місяців;
 - г) санація вводиться на строк не більше вісімнадцяти місяців, який може бути продовжений ще до шести місяців.
3. **Санація сільськогосподарського підприємства вводиться строком:**
 - а) до закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт з урахуванням часу, необхідного для реалізації вирощеної (виробленої, виробленої та переробленої) сільськогосподарської продукції. Зазначений строк не може перевищувати п'ятнадцяти місяців;
 - б) до закінчення збору врожаю;
 - в) до закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт з урахуванням часу, необхідного для реалізації (вирощеної, виробленої та переробленої) сільськогосподарської продукції;
 - г) на шість місяців.

Практичне завдання

Мирову угоду зі сторони боржника підписано арбітражним керуючим, зі сторони кредиторів – кредитором, який має найбільшу кількість голосів у комітеті кредиторів.

Чи належними особами підписано мирову угоду?

У яких випадках і на яких стадіях провадження у справі про банкрутство можливе укладення мирової угоди?

Назвіть сторін мирової угоди та перелік осіб, які вправі її підписувати.

Список рекомендованої літератури: 2, 12, 47, 48, 49, 50, 51, 56.

Тема 9. Банкрутство як юридичний факт. Ліквідаційна процедура

Основні терміни та поняття: банкрут, визнання боржника банкрутом, ліквідаційна процедура, ліквідатор, ліквідаційна комісія, ліквідаційна маса, оцінка майна, аукціон, СЕТАМ, черговість задоволення вимог кредиторів, звіт ліквідатора.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Ліквідаційна процедура є завершальною судовою процедурою у відносинах неплатоспроможності та банкрутства. Вона розпочинається з дня ухвалення господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури у випадках, коли реабілітаційні заходи щодо відновлення платоспроможності боржника не дали позитивного результату й останній неспроможний задовольнити грошові вимоги кредиторів, а також в інших випадках, передбачених Законом. Такий підхід підтримує і судова практика. Так, у постанові Вищого господарського суду України від 24.12.2004 р. у справі № Б-11/552 зазначено, що у випадку, коли обрані заходи щодо відновлення платоспроможності боржника в процедурі санації виконані, вжиті заходи не привели до відновлення платоспроможності боржника та результати санації боржника незадовільні, господарський суд визнає боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру.

Закон визначає ліквідацію як припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного господарським судом банкрутом, задля здійснення заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів через продаж його майна (ст. 1 Закону) [90, с. 126].

Переходячи до розгляду понять «ліквідація» та «ліквідаційна процедура», для всебічного розуміння їх значення у справах про неспроможність, необхідно детально розглянути передумови (підстави) застосування судом ліквідаційної процедури до суб'єкта господарювання.

Єдиною і виключною передумовою застосування до боржника ліквідаційної процедури у справах про неспроможність є визнання його банкрутом. Як зазначає Вечірко І. О., визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури є взаємопов'язаними приписами суду, які не можуть існувати окремо. В цьому контексті необхідно з'ясувати, які ж існують передумови (підстави) для визнання боржника банкрутом. Закон не містить чіткого переліку таких підстав.

Частина 4 ст. 205 ГК України містить загальне положення про те, що у разі неспроможності суб'єкта господарювання через недостатність його майна задовольнити вимоги кредиторів він може бути оголошений за рішенням суду банкрутом.

Аналіз Закону дає можливість виділити наступні передумови (підстави) для визнання боржника банкрутом:

1) в разі прийняття комітетом кредиторів (в процедурі санації) рішення про відхилення плану санації і звернення до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури (ч. 5 ст. 18 Закону);

2) якщо протягом шести місяців з дня винесення ухвали про санацію в господарський суд не буде подано плану санації боржника (господарський суд має право прийняти рішення про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури) (ч. 6 ст. 18 Закону);

3) якщо в процесі продажу в процедурі санації майна боржника як цілісного майнового комплексу суми, вирученої від продажу майна, недостатньо для задоволення вимог кредиторів у повному обсязі і при цьому не укладено мирову угоду (між керуючим санацією та кредиторами), господарський суд визнає боржника банкрутом та відкриває ліквідаційну процедуру (ч. 12 ст. 19 Закону);

4) якщо за наслідками розгляду звіту керуючого санацією комітет кредиторів приймає рішення про звернення до господарського суду з клопотанням щодо припинення процедури санації, визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури (ч. 5 ст. 21 Закону);

5) якщо комітетом кредиторів не прийняте жодне з можливих рішень, передбачених Законом, за наслідками розгляду звіту керуючого санацією або таке рішення не подано в господарський суд протягом п'ятнадцяти днів з дня закінчення санації чи виникнення підстав для її дострокового припинення (господарський суд розглядає питання про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури) (ч. 6 ст. 21 Закону);

6) якщо розрахунки з кредиторами не проведено у строки, передбачені планом санації (господарський суд у разі відсутності клопотання комітету кредиторів про продовження термінів, передбачених планом санації, і внесення відповідних змін до плану санації визнає боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру) (ч. 11 ст. 21 Закону);

7) у справах про неспроможність містоутворюючих підприємств – у разі продовження господарським судом строку процедури санації до десяти років (за клопотанням органу місцевого самоврядування або центрального органу виконавчої влади, які є учасниками провадження у справі про банкрутство, за умови укладення ними договору поруки за зобов'язаннями боржника), і якщо при цьому боржник і його

поручитель не виконають зобов'язання щодо розрахунків з кредиторами протягом трьох років (ч. 6 ст. 42 Закону);

8) у справах про неспроможність особливо небезпечних підприємств – у разі продовження господарським судом строку процедури санації до десяти років (за клопотанням органу місцевого самоврядування або центрального органу виконавчої влади, які є учасниками провадження у справі про банкрутство, за умови укладення ними договору поруки за зобов'язаннями боржника), і якщо при цьому боржник і його поручитель не виконають зобов'язання щодо розрахунків з кредиторами протягом трьох років (ч. 6 ст. 43 Закону);

9) у справах про неспроможність фермерського господарства – його неспроможність задовольнити протягом шести місяців після закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт вимоги кредиторів за грошовими зобов'язаннями та (або) виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інші види загальнообов'язкового державного соціального страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) (ч. 1 ст. 50 Закону);

10) у справах про неспроможність фермерського господарства – у разі дострокового припинення процедури розпорядження майном з підстав, передбачених Законом (ч. 8 ст. 50 Закону);

11) при застосуванні процедури банкрутства до боржника, що ліквідується власником – за результатами розгляду заяви про порушення справи про банкрутство юридичної особи, майна якої недостатньо для задоволення вимог кредиторів (господарський суд визнає боржника, який ліквідується, банкрутом, відкриває ліквідаційну процедуру, призначає ліквідатора) (ч. 2 ст. 52 Закону);

12) у справах про неспроможність відсутнього боржника – господарський суд у двотижневий строк з дня винесення ухвали про порушення провадження у справі про банкрутство виносить постанову про визнання відсутнього боржника банкрутом, відкриває ліквідаційну процедуру і призначає ліквідатором ініціюючого кредитора за згодою останнього (ч. 2 ст. 52 Закону);

13) у справах про неспроможність громадянина-підприємця – в разі якщо за заявою громадянина-підприємця розгляд справи про банкрутство господарським судом було відкладено (не більше ніж на два місяці) для проведення громадянином-підприємцем розрахунків з кредиторами чи укладення мирової угоди, і при цьому громадянин-підприємець не подав доказів задоволення вимог кредиторів і в зазначений строк не укладено мирової угоди (господарський суд визнає громадянина-підприємця банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру) (ч. 4 ст. 48 Закону).

Цей перелік не є вичерпним. Крім вищенаведених підстав визнання боржника банкрутом законодавством України визначаються також інші підстави, які стосуються окремих категорій суб'єктів господарської діяльності (наприклад, банків). Тим не менш, доцільним, на наш погляд, є закріплення в Законі чіткого переліку підстав (за аналогією з вищенаведеним переліком) визнання боржника банкрутом із зазначенням того, що такий перелік не є вичерпним, оскільки в законодавстві України містяться інші підстави визнання банкрутами боржників, які стосуються окремих категорій суб'єктів господарювання [87].

План лекційного заняття № 8

1. Банкрутство як юридичний факт. Наслідки визнання боржника банкрутом.
2. Функції господарського суду в ліквідаційній процедурі. Повноваження ліквідатора та членів ліквідаційної комісії.
3. Ліквідаційна маса. Оцінка та продаж майна боржника у справі про банкрутство.
4. Порядок задоволення вимог кредиторів при ліквідації банкрута. Звіт ліквідатора.

План семінарського заняття № 6

1. Банкрутство як юридичний факт. Наслідки визнання боржника банкрутом.
2. Функції господарського суду в ліквідаційній процедурі. Повноваження ліквідатора та членів ліквідаційної комісії.
3. Виконання зобов'язань боржника власником майна боржника в ліквідаційній процедурі.
4. Ліквідаційна маса. Оцінка та продаж майна боржника у справі про банкрутство.
5. Порядок задоволення вимог кредиторів при ліквідації банкрута. Звіт ліквідатора.

Перелік питань для самостійного опрацювання:

1. Ліквідаційна маса. Оцінка та продаж майна боржника у справі про банкрутство.
2. Порядок задоволення вимог кредиторів при ліквідації банкрута. Звіт ліквідатора.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. Кошти, що надходять під час проведення ліквідаційної процедури, зараховуються:

- а) на спеціальний рахунок ліквідатора;
 - б) на основний рахунок боржника;
 - в) на рахунок судової адміністрації.
- 2. До складу ліквідаційної маси підприємства-боржника включаються:**
- а) майно;
 - б) гуртожитки;
 - в) майнові права;
 - г) дошкільні заклади.
- 3. Оцінка майна банкрута здійснюється:**
- а) ліквідатором;
 - б) суб'єктом оціночної діяльності;
 - в) комітетом кредиторів;
 - г) банкрутом.

Практичне завдання

Суддя Господарського суду Полтавської області, розглянувши заяву про порушення справи про банкрутство колективного підприємства «Ліра», виніс ухвалу про порушення провадження у справі про банкрутство, в якій вказувалося про введення процедури розпорядження майном боржника і самостійно призначив розпорядника майна з числа осіб, що були зареєстровані як арбітражні керуючі.

Кредитори КП «Ліра» не погодилися з рішенням господарського суду і запропонували свою кандидатуру розпорядника майном боржника. Суд не погодився з запропонованою кандидатурою з таких причин: 1) запропонована особа раніше працювала на посаді голови правління підприємства-боржника і була звільнена менше ніж рік тому; 2) запропонована особа не має ліцензії арбітражного керуючого.

Кредитори оскаржили рішення до апеляційного господарського суду.

Який статус розпорядника майна і якими правовими нормами він визначається?

Які особи не можуть призначатися розпорядниками майном боржника?

Які вимоги встановлені законодавством щодо особи розпорядника майном боржника?

Які функції здійснює розпорядник майна?

Чи правильне рішення Господарського суду Полтавської області і яке рішення повинен прийняти Вищий господарський суд за скаргою кредиторів?

Список рекомендованої літератури: 2, 12, 47, 48, 49, 50, 51, 56.

Тема 10. Особливості банкрутства окремих категорій суб'єктів підприємницької діяльності

Основні терміни та поняття: суб'єкти підприємницької діяльності, що мають суспільну, іншу цінність або особливий статус, сільськогосподарське підприємство, фермерське господарство, фізична особа – підприємець, страховик, професійні учасники ринку цінних паперів та інститутів спільного інвестування, емітент (управитель) іпотечних сертифікатів, управитель ФФБ, управитель ФОН, державне підприємство, банк, тимчасова адміністрація банку, іноземна процедура банкрутства.

Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Процедури банкрутства щодо окремих суб'єктів господарської діяльності застосовуються за спеціальними правилами, передбаченими в розділі VI Закону. Наявність такого розділу в Законі зумовлюється або особливим правовим станом відповідного суб'єкта права (містоутворюючі підприємства), або особливістю здійснення ним підприємницької діяльності (сільськогосподарські підприємства), або складністю правових відносин, що потребують розв'язання у відкритому провадженні справи про банкрутство (професійні учасники фондового ринку), тощо. Такі особливості провадження проявляються:

- у зменшенні або збільшенні строків проведення окремих процедур банкрутства;
- у застосуванні, крім Закону, інших законодавчих і підзаконних нормативних актів;
- у участі інших професійних учасників;
- у зміні черговості задоволення вимог кредиторів;
- у наявності спеціальних ліцензій в учасників провадження;
- у складності застосування мораторію та запобіжних заходів тощо.

Зазначені особливості спонукали авторів цього посібника зупинитися на характеристиці банкрутства деяких суб'єктів підприємницької діяльності.

Під час розгляду справи про банкрутство суб'єкта підприємницької діяльності, що має суспільну або іншу цінність для Автономної Республіки Крим або територіальної громади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим або орган місцевого самоврядування може звернутися до господарського суду з клопотанням не застосовувати до такого суб'єкта передбачені цим Законом процедури та припинити провадження у справі про банкрутство.

До клопотання додається рішення Ради міністрів Автономної Республіки Крим, рішення ради органу місцевого самоврядування, прийняте виключно на її пленарному засіданні, про незастосування до

відповідного суб'єкта підприємницької діяльності передбачених цим Законом процедур та припинення провадження у справі про банкрутство, а також гарантії задоволення всіх вимог кредиторів за грошовими зобов'язаннями.

У разі якщо вимоги кредиторів такого суб'єкта підприємницької діяльності не будуть погашені протягом поточного та наступного календарних років, Рада міністрів Автономної Республіки Крим або орган місцевого самоврядування позбавляється права на повторне звернення до господарського суду із зазначеним у цій статті клопотанням, а провадження у справі про банкрутство щодо відповідного суб'єкта підприємницької діяльності здійснюється на загальних підставах.

Суб'єктами підприємницької діяльності з особливим статусом згідно з цим Законом є містоутворюючі та особливо небезпечні суб'єкти господарювання.

Містоутворюючим суб'єктом підприємницької діяльності визнається юридична особа, кількість працівників якої з урахуванням членів їх сімей становить не менш як половину чисельності населення адміністративно-територіальної одиниці, у якій розташована така юридична особа. Положення цієї статті про містоутворюючі суб'єкти підприємницької діяльності застосовуються також до суб'єктів підприємницької діяльності, кількість працівників яких перевищує п'ять тисяч осіб.

Особливо небезпечними суб'єктами підприємницької діяльності визнаються суб'єкти підприємницької діяльності вугільної, гірничодобувної, атомної, хімічної, хіміко-металургійної, нафтопереробної, інших галузей, визначені відповідними рішеннями Кабінету Міністрів України, припинення діяльності яких потребує здійснення спеціальних заходів щодо запобігання заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, майну, спорудам, навколишньому природному середовищу.

Докази, що підтверджують належність боржника до містоутворюючих суб'єктів підприємницької діяльності, суб'єктів підприємницької діяльності з кількістю працівників понад п'ять тисяч осіб або особливо небезпечних суб'єктів підприємницької діяльності, подає до господарського суду боржник.

Під час розгляду справи про банкрутство містоутворюючого суб'єкта підприємницької діяльності учасником провадження у справі про банкрутство визнається орган місцевого самоврядування адміністративно-територіальної одиниці. Учасниками провадження у справі про банкрутство містоутворюючого суб'єкта підприємницької діяльності господарським судом можуть бути визнані також центральні органи виконавчої влади.

При розгляді справи про банкрутство особливо небезпечного суб'єкта підприємницької діяльності учасниками провадження у справі про банкрутство крім відповідного органу місцевого самоврядування визнаються також центральний орган виконавчої влади, до компетенції якого належить сфера діяльності боржника, та за необхідності державний орган з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, з питань охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки, з питань геології та використання надр.

Продаж у справах про банкрутство суб'єкта підприємницької діяльності, що мають суспільну або іншу цінність для територіальної громади, містоутворюючих та особливо небезпечних суб'єктів підприємницької діяльності, здійснюється виключно у складі цілісного майнового комплексу.

Якщо внаслідок повторного проведення аукціону (конкурсу) цілісний майновий комплекс не було продано, то продаж майна здійснюється частинами. У цьому випадку перелік такого майна погоджується ліквідатором з центральним органом виконавчої влади чи органом місцевого самоврядування або Радою міністрів Автономної Республіки Крим, до компетенції якого належить сфера діяльності цього підприємства – банкрута.

Вимоги кредиторів особливо небезпечного суб'єкта підприємницької діяльності задовольняються у порядку черговості, визначеному статтею 45 цього Закону, з урахуванням особливостей, установлених цією частиною, а саме: в третю чергу також задовольняються вимоги щодо відшкодування витрат на заходи із запобігання заподіянню можливої шкоди життю та здоров'ю громадян, майну, спорудам, навколишньому природному середовищу в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Кабінет Міністрів України або органи місцевого самоврядування в особі їх уповноважених органів мають право в будь-який час до закінчення процедури санації зазначених у цій статті суб'єктів підприємницької діяльності розрахуватися з усіма кредиторами в порядку, передбаченому цим Законом.

За зобов'язаннями боржника – суб'єкта підприємницької діяльності, що має суспільну цінність або особливий статус, може бути надана Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів Автономної Республіки Крим або органами місцевого самоврядування, в особі їх уповноважених органів, порука в порядку і на умовах, передбачених законом.

Під порукою розуміється обов'язок особи, яка поручається за боржника, відповідати за виконання останнім усіх його грошових зобов'язань перед кредиторами [2].

Під сільськогосподарськими підприємствами розуміються юридичні особи, основним видом діяльності яких є вирощування (виробництво, вирощування та переробка) сільськогосподарської продукції, виручка від реалізації виробленої (виробленої, вирощеної та переробленої) ними сільськогосподарської продукції становить не менше 50 відсотків загальної суми виручки.

Особливості банкрутства сільськогосподарських підприємств, передбачені Законом, застосовуються також до рибних господарств, риболовецьких колгоспів, виручка від реалізації виробленої (виробленої та переробленої) сільськогосподарської продукції та виловлених водних біологічних ресурсів становить не менше 50 відсотків загальної суми виручки.

У разі продажу об'єктів нерухомості, які використовуються для цілей сільськогосподарського виробництва та є власністю сільськогосподарського підприємства, що визнано банкрутом, за інших рівних умов переважне право на придбання зазначених об'єктів належить сільськогосподарським підприємствам і фермерським господарствам, розташованим у даній місцевості.

Для забезпечення переважного права придбання майна боржника арбітражний керуючий надсилає повідомлення про продаж підприємства боржника, майна боржника особам, які займаються виробництвом або вирощуванням і переробкою сільськогосподарської продукції і володіють земельною ділянкою, безпосередньо прилеглою до земельної ділянки боржника, а також опубліковує в друкованому органі за місцезнаходженням боржника інформацію про продаж підприємства боржника, його майна із зазначенням початкової ціни продажу підприємства боржника, його майна, що виставляються на торги.

У разі ліквідації сільськогосподарського підприємства у зв'язку з визнанням його банкрутом рішення щодо земельних ділянок, які є власністю такого підприємства, надані йому в постійне чи тимчасове користування, у тому числі на умовах оренди, приймається відповідно до Земельного кодексу України.

При введенні процедури розпорядження майном боржника аналіз фінансового становища сільськогосподарського підприємства повинен проводитися з урахуванням сезонності сільськогосподарського виробництва та його залежності від природно-кліматичних умов, а також можливості задоволення вимог кредиторів за рахунок доходів, які можуть бути одержані сільськогосподарським підприємством після закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт.

Рішення про звернення з клопотанням до господарського суду про санацію сільськогосподарських підприємств приймається комітетом кредиторів за участю представника органу місцевого самоврядування.

Санація сільськогосподарського підприємства вводиться на строк до закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт з урахуванням часу, необхідного для реалізації виробленої (виробленої, виробленої та переробленої) сільськогосподарської продукції. Зазначений строк не може перевищувати п'ятнадцяти місяців.

При розгляді справи про банкрутство страховика учасником провадження у справі про банкрутство визнається спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах нагляду за страховою діяльністю.

Арбітражний керуючий у справі про банкрутство страховика повинен скласти іспит за програмою підготовки арбітражних керуючих у справах про банкрутство страхових організацій.

Заява про порушення справи про банкрутство страховика може бути подана в господарський суд боржником, кредитором або іншим уповноваженим на це органом.

Відчуження майна страховика-боржника як цілісного майнового комплексу здійснюється в процедурі санації за правилами, встановленими цим Законом.

При проведенні ліквідаційної процедури цілісний майновий комплекс страховика може бути проданий тільки у разі згоди покупця взяти на себе зобов'язання страховика-банкрута за договорами страхування, за якими страховий випадок не настав до дня визнання страховика банкрутом.

Покупцем цілісного майнового комплексу страховика може бути тільки страховик.

План лекційного заняття № 9

1. Загальна характеристика особливостей процедури банкрутства.
2. Особливості банкрутства сільськогосподарських підприємств, фермерського господарства.
3. Особливості банкрутства фізичної особи-підприємця.
4. Особливості банкрутства суб'єктів фінансової діяльності.
5. Особливості банкрутства державних підприємств і підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 %.

План семінарського заняття № 7

1. Загальна характеристика особливостей процедури банкрутства.
2. Особливості банкрутства сільськогосподарських підприємств, фермерського господарства.
3. Особливості банкрутства фізичної особи-підприємця.
4. Особливості банкрутства суб'єктів фінансової діяльності.

5. Особливості провадження санації боржника його керівником. Особливості застосування процедури банкрутства до боржника, що ліквідується власником.
6. Особливості процедури банкрутства банків.
7. Особливості банкрутства державних підприємств і підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 %.
8. Процедури банкрутства, пов'язані з іноземною процедурою банкрутства.

Перелік питань для самостійного опрацювання:

1. Особливості провадження санації боржника його керівником. Особливості застосування процедури банкрутства до боржника, що ліквідується власником.
2. Особливості процедури банкрутства банків.
3. Особливості банкрутства державних підприємств і підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 %.
4. Процедури банкрутства, пов'язані з іноземною процедурою банкрутства.

Практичні завдання до самостійної роботи

Скласти термінологічний словник до теми.

Тести

1. **Обов'язковою умовою конкурсу продажу майна містоутворюючих підприємств є:**
 - а) Збереження робочих місць не менш як 50 % працівників, зайнятих на виробництві.
 - б) Збереження робочих місць не менш як 60 % працівників, зайнятих на виробництві.
 - в) Збереження робочих місць не менш як 70 % працівників, зайнятих на виробництві.
2. **Санація сільськогосподарського підприємства вводиться на строк:**
 - а) Не більше одного року.
 - б) До закінчення збору врожаю.
 - в) До закінчення відповідного періоду сільськогосподарських робіт з урахуванням часу, необхідного для реалізації (вирощеної, виробленої та переробленої) сільськогосподарської продукції.
3. **Особливо небезпечні підприємства визначаються:**

- а) Міністерством України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.
- б) Кабінетом Міністрів України.
- в) Міністерством екології та природних ресурсів України.

Практичне завдання

9 березня 2008 року комерційний банк «ЗКВ» подав до господарського суду заяву про порушення справи про банкрутство фірми «Аптор», що більш ніж рік тому взяла кредит в банку строком на 6 міс. і не повернула його. Сума боргу, що підлягає поверненню разом з відсотками становить 132 тис. грн., неустойка, що нараховувалася за кожен день затримки повернення кредиту становить 6 тис. грн.

11 березня суддя виніс ухвалу про повернення заяви без розгляду, оскільки заява підписана особою, посадове становище якої не вказано.

Яку мінімальну суму повинні становити безспірні вимоги кредиторів для порушення справи про банкрутство і чи є в даному випадку підстави порушувати справу?

Протягом якого терміну повинні залишатися без задоволення безспірні вимоги кредиторів, щоб виникли підстави порушити справу про банкрутство і чи дотримані ці вимоги в даному випадку?

Що таке безспірні вимоги кредиторів? Чи законно вчинив суддя, повернувши заяву без розгляду?

Які реквізити повинна містити заява про порушення справи про банкрутство?

Чи можна повторно звернутися до суду з цією ж заявою після усунення допущеного порушення діючого законодавства?

Список рекомендованої літератури: 2, 12, 47, 48, 49, 50, 51, 56, 57, 58, 71.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ

Індивідуальне навчально-дослідне завдання – це вид позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідного чи проєктно-конструкторського характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни й завершується разом зі складанням рубіжного чи підсумкового контролю з навчальної дисципліни.

Ця група завдань має науково-дослідницький характер, спонукає до якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів, рекомендована тим із них, хто опанував базовий зміст навчальної програми й виявляє здібності та інтерес до такої роботи. Ці завдання складають варіативну частину модуля, і їхнє виконання заохочується додатковою сумою балів.

Індивідуальні заняття проводяться з урахуванням психофізичних особливостей та академічної успішності студентів, а саме: для здійснення більш ретельного контролю та деталізації навчально-методичних рекомендацій в опануванні дисципліни тими з них, хто має низьку академічну успішність, та створення умов для поглиблення знань та розвитку творчих здібностей обдарованих студентів. Під час проведення індивідуальних занять передбачається робота за такими напрямками: надання допомоги студентам, які потребують додаткових роз'яснень при підготовці до складання проміжного та підсумкового контролю (усне та письмове тестування, співбесіда, аналіз аналітичних оглядів, публікацій за визначеною проблемою, матеріалів розв'язання практичних ситуацій); рекомендації студентам у виконанні індивідуальних завдань, написанні есе та надання їхній роботі творчого спрямування (обговорення матеріалів наукового реферату з визначеної проблеми, підготовлених доповідей на студентську наукову конференцію, для участі в засіданнях гуртка «Ін Юре» та в дебатах на засіданнях клубу «Феміда», матеріалів публікацій у наукових виданнях, розробок сценаріїв дидактичної гри); підбиття підсумків виконання студентами письмових робіт (тестів, понятійних диктантів, модульних контрольних робіт) з подальшою корекцією напрямків самостійної роботи.

Есе (франц. essai – спроба, нарис, від лат. exagium – зважування) – це прозаїчний твір невеликого обсягу та вільної композиції, який виражає індивідуальні враження та міркування з конкретного приводу чи питання, не претендує на визначальне чи вичерпне трактування предмета. Як правило, есе пропонує новий, суб'єктивно забарвлений погляд на проблему, може мати філософський, науково-популярний чи суто белетристичний характер.

Написання студентом таких робіт (не більше однієї-двох із навчальної дисципліни) має сприяти виявленню його наукового,

творчого підходу до розуміння найважливіших питань теми, запропонованої викладачем або обраної самостійно за погодженням з останнім. Кожне есе, що відповідає вимогам до написання наукових робіт, дає змогу отримати позитивну оцінку. Студенту надається можливість виконати презентацію відповідної теми в аудиторії (не більше двох із навчальної дисципліни).

У процесі індивідуальної роботи студенти під керівництвом викладача повинні навчитись аналізувати деякі правові документи, нормативні акти, уміти оцінювати певні правові ситуації, правильно кваліфікувати окремі протиправні прояви та складати відповідні документи. Такі документи складаються з урахуванням вимог законодавства та повинні мати самостійний характер.

У разі, якщо студент працює над масштабнішою конкурсною науковою роботою, за погодженням із викладачем вона може бути зарахована замість есе та презентацій (якщо студент не потребує додаткових балів). Крім того, студент запрошується зі своїми роботами з господарського права на конкурси наукових праць, конференції. Здобуття призових місць є підставою для нарахування додаткових балів відповідно до наведеної шкали розподілу балів.

Указівки до виконання індивідуальних завдань

Однією з форм індивідуальної творчої роботи є **написання та захист реферату**.

Робота над рефератом складається з таких етапів: вибір теми на основі тематики, затвердженої кафедрою; накопичення інформаційного матеріалу; підготовка та написання реферату; захист реферату.

Реферат повинен мати таку структуру:

- план;
- короткий вступ;
- виклад основного змісту теми;
- висновки;
- список використаної літератури.

План – це логічна основа реферату, від нього залежить структура, зміст, логічний зв'язок частин реферату. Розробка плану розпочинається з ознайомлення з відповідною літературою, на основі якої складається попередній план із двох-трьох пунктів. План не слід занадто деталізувати: у ньому даються основні, центральні питання теми в логічній послідовності. Доцільно попередньо складений план реферату узгодити на консультації з викладачем.

Маючи попередній план, необхідно звернутися до бібліографії. Суттєву допомогу в ознайомленні з бібліографією можуть надати бібліотечні каталоги (алфавітний, предметний), довідкова література

(енциклопедії, словники, статистичні збірники), наукова та періодична література (монографії, журнали, газети).

Основному тексту в рефераті передує вступ. У ньому необхідно показати значення, актуальність проблеми, яка розглядається, обґрунтувати вибір теми, сформулювати основну мету, яка буде розкрита в рефераті.

В основній частині роботи велику увагу слід приділити глибокому теоретичному аналізу як теми в цілому, так і окремих її питань, правильно пов'язати теоретичні положення з практикою, розкрити матеріал відповідно до складеного плану.

Виклад основних питань завершується короткими висновками, де узагальнюються найважливіші положення, розглянуті в рефераті.

Реферат повинен бути написаний грамотно, без помилок, повторів, скорочень.

Важливе значення має правильне оформлення реферату. На титульному аркуші необхідно вказати назву вищого навчального закладу, факультету, реферату, групу, своє прізвище та ініціали, прізвище наукового керівника. На наступному аркуші наводиться план реферату з указаними сторінками відповідних розділів.

Зазначені в тексті цитати повинні відповідати посиланням на джерела, з яких вони наведені, та оформлені таким чином: [1, с. 25], де перша цифра – номер джерела за списком використаної літератури, а друга – номер сторінки. Текст реферату повинен бути набраним на комп'ютері з одного боку аркуша формату А4, шрифт – Times New Roman, розмір – 14, поля: верхнє та нижнє – 20 мм, ліве – 30 мм, праве – 10 мм, інтервал – 1,5. Кожен розділ плану починається з нової сторінки. Сторінки повинні бути пронумеровані в правому верхньому куті. Обсяг реферату – 12–15 сторінок.

У кінці реферату наводиться список використаної літератури (8–10 джерел), поданої в алфавітному порядку за прізвищем автора, з наведенням назви праці (статті), видавництва, року видання та загальної кількості сторінок із кожного літературного джерела.

Підготовлений реферат захищається на семінарському або індивідуальному занятті. Аргументом для підготовки до захисту реферату є позитивна рецензія наукового керівника, в іншому разі його необхідно доопрацювати відповідно до даних у ній рекомендацій. Реферат не допускається до захисту, якщо:

- текст реферату є компіляцією тексту підручника;
- основні питання не розкрито або викладено фрагментарно;
- текст містить помилки;
- реферат оформлено неправильно.

Підготовка до захисту реферату включає усунення недоліків і помилок, указаних у рецензії, та складання короткого резюме реферату (визначення важливих понять, фактів, формулювання

висновків), що буде сприяти закріпленню матеріалу в пам'яті й вільному його викладу під час захисту.

Рекомендована тематика для письмової доповіді (есе), реферату

1. Історична ретроспектива розвитку інституту банкрутства у процесі розвитку ринкових відносин.
2. Мирова угода під час провадження у справі про банкрутство.
3. Організаційно-правові питання запобігання банкрутству. Досудова санація.
4. Загальна характеристика Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».
5. Передумови застосування ліквідаційної процедури під час провадження у справі про банкрутство.
6. Підстави для застосування процедури банкрутства.
7. Припинення провадження у справі про банкрутство.
8. Санація боржника як спосіб відновлення його платоспроможності.
9. Стадія порушення провадження у справі про банкрутство.
10. Правове становище суб'єктів у відносинах банкрутства.

Підготувати проект документу:

1. Заява про порушення справи про банкрутство.
2. План санації.
3. Ухвала господарського суду щодо відкриття провадження у справі про банкрутство.
4. Ухвала господарського суду за результатами підготовчого засідання господарського суду.

Поширеною формою індивідуальної роботи є ***участь у роботі правознавчого дискусійного клубу «Феміда»*** (підготовка доповіді, участь у дебатах, оформлення стінгазети).

Підготовку доповіді рекомендується здійснювати за такими етапами:

- вибір теми доповіді;
- підбір літератури та інших джерел;
- визначення форми й структури доповіді;
- підготовка тексту доповіді.

Обрати тему доповіді можна самостійно або із запропонованого кафедрою правознавства переліку й повідомити про це викладача, обраного як консультанта (керівника). Тема роботи визначається в межах загальної проблематики дискусії, запропонованої радою клубу «Феміда» й затвердженою кафедрою правознавства. Тема доповіді не обов'язково повинна бути суто юридичною за змістом, а може містити

й певні правові аспекти питань, що пропонуються до розгляду. Важливо, щоб тема була актуальною, цікавою під кутом зору ситуації в українському суспільстві та світі та, безперечно, цікавою для самого доповідача. Також при визначенні теми слід урахувувати доступність необхідних для розгляду відповідної теми правових і літературних джерел (насамперед, наявність їх у бібліотеці). Отже, остаточний варіант теми доповіді доцільно формулювати разом із викладачем-консультантом.

Роботу над темою слід почати з підбору літератури – ознайомлення з підручниками, навчальними посібниками, науковими монографіями, статтями в збірниках і періодичних виданнях, нормативно-правовими актами, міжнародними договорами, матеріалами юридичної практики тощо. У разі потреби варто звернутися за рекомендаціями до викладача (щодо кількості та якості джерел, необхідних для належного розкриття відповідної теми). У процесі вивчення літератури доцільно робити виписки й записи, поступово формуючи матеріал з окремих питань доповіді. Оскільки доповідь призначена для обговорення під час дискусії, для її підготовки рекомендується широко використовувати публіцистичні матеріали, особливо ті, що написані «живою» мовою.

При оформленні матеріалів доповіді необхідно дотримуватись певних правил оформлення. Текст доповіді повинен включати титульну сторінку, план та інші структурні частини, передбачені планом. План подається на другій сторінці роботи й повинен включати: вступ (у ньому визначаються актуальність обраної теми, її взаємозв'язок із загальною проблемою дискусії та мета, якої студент намагатиметься досягти, розглядаючи цю тему); основну частину роботи, що складається з декількох розміщених у певній логічній послідовності питань відповідно до змісту теми; висновок (у ньому підбивається підсумок досягнення визначеної у вступі роботи мети, чітко окреслюється власне ставлення до проблеми, що є предметом дискусії, розкриваються практичні способи вирішення цієї проблеми); список літератури.

Робота повинна бути написана грамотно, розбірливим почерком або надрукована. Відповіді подаються відповідно до нумерації питань плану роботи й починаються із заголовків. Сторінки необхідно пронумерувати й скріпити. Обсяг тексту доповіді – 10–12 сторінок на папері формату А4 (210×297). При цьому обсяг вступу повинен становити не більше однієї сторінки, а висновок – двох сторінок. На титульній сторінці необхідно вказати: назву навчального закладу, тему роботи, прізвище, ім'я, по батькові студента, номер групи, прізвище та ініціали викладача-консультанта, рік і місце написання роботи.

Текст доповіді повинен містити посилання на використані літературні джерела. Цитати з використаних джерел необхідно брати в лапки й давати точні та повні посилання на ці джерела. Посилання робляться у вигляді виносок (у нижній частині сторінки). Виноски подаються за існуючими бібліографічними правилами (автор, назва роботи, місце та рік видання, номер сторінки). Посилання повинні бути пронумеровані. У кінці роботи з дотриманням бібліографічних правил подається список використаних правових джерел та літератури у такій послідовності:

- 1) нормативно-правові акти та інші правові документи (подаються за юридичною силою й датою прийняття);
- 2) література (подається в алфавітному порядку);
- 3) інші матеріали.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ (ЗАЛІКУ)

Модуль 1.

Загальна характеристика процедури банкрутства. Правове становище учасників провадження у справі про банкрутство

1. Поняття та соціально-економічне значення інституту банкрутства. Поняття конкурсного провадження та його виникнення.
2. Історія виникнення та розвитку конкурсного провадження на території сучасної України.
3. Конкурсне провадження у Стародавньому Римі.
4. Конкурсний процес у царській Росії. Радянський конкурсний процес.
5. Розвиток сучасного законодавства про банкрутство в Україні.
6. Загальна характеристика джерел регулювання відносин неспроможності.
7. Основні джерела правового регулювання відносин, пов'язаних з порушенням справ про банкрутство та здійснення провадження у справі.
8. Загальна характеристика норм, що регулюють відносини у справах про банкрутство, їх місце та взаємодія з нормами інших галузей законодавства.
9. Роль державних органів у регулюванні відносин неспроможності. Інституційне регулювання відносин неспроможності.
10. Судова практика та її роль у регулюванні відносин банкрутства.
11. Міжнародні документи у сфері неспроможності. Принципи Світового банку і Рекомендації Міжнародного валютного фонду.
12. Правова природа неспроможності (банкрутства).
13. Ознаки та принципи банкрутства.
14. Загальний порядок провадження у справі про банкрутство.
15. Мораторій на задоволення грошових вимог кредиторів.
16. Загальна характеристика судових процедур, що застосовуються до боржника під час провадження у справі про банкрутство.
17. Поняття та ознаки прихованого, умисного, фіктивного банкрутства.
18. Загальна характеристика учасників провадження у справі про банкрутство.
19. Правове становище боржника у справі про банкрутство.
20. Правове становище кредиторів у справі про банкрутство.
21. Роль, склад та функції зборів і комітету кредиторів.
22. Правове становище арбітражного керуючого у справі про банкрутство.

23. Правове становище інших учасників провадження у справі про банкрутство.
24. Розпорядник майна (арбітражний керуючий) та його правове становище в іноземних правових системах.
25. Суб'єкти відносин неспроможності у різних країнах світу.
26. Ознаки банкрутства суб'єкта господарювання, за наявності яких слід вживати заходів із запобігання банкрутству боржника.
27. Заходи щодо запобігання банкрутству боржника та позасудові процедури.
28. Санація боржника до порушення справи про банкрутство.
29. План санації боржника, строк дії процедури санації боржника.
30. Зміст і ефективність заходів із запобігання банкрутству боржника.

Модуль 2. Правове регулювання судових процедур провадження у справі про банкрутство

31. Заява про порушення справи про банкрутство, суб'єкти та підстави звернення.
32. Підвідомчість, підсудність розгляду справ про банкрутство. Порушення провадження у справі про банкрутство.
33. Правові наслідки відкриття провадження у справі про банкрутство. Підготовче засідання.
34. Забезпечення вимог кредиторів. Розгляд позовних вимог конкурсних кредиторів до боржника.
35. Визнання недійсними правочинів (договорів) та спростування майнових дій боржника.
36. Застосування процедури розпорядження майном боржника. Права, обов'язки та відповідальність розпорядника майна.
37. Виявлення кредиторів і осіб, які мають бажання взяти участь у санації боржника. Заяви конкурсних і забезпечених кредиторів з вимогами до боржника.
38. Попереднє засідання господарського суду. Реєстр вимог кредиторів. Вимоги поточних кредиторів до боржника.
39. Закінчення процедури розпорядження майном.
40. Поняття процедури санації. Запровадження процедури санації боржника.
41. Права, обов'язки та відповідальність керуючого санацією.
42. План санації боржника, його схвалення комітетом кредиторів, погодження забезпеченими кредиторами.
43. Характеристика основних способів відновлення платоспроможності боржника.
44. Звіт керуючого санацією, наслідки його розгляду комітетом кредиторів, судом.

45. Мирова угода, строк, умови, порядок її укладення та набрання нею чинності.
46. Банкрутство як юридичний факт. Наслідки визнання боржника банкрутом.
47. Функції господарського суду в ліквідаційній процедурі. Повноваження ліквідатора та членів ліквідаційної комісії.
48. Виконання зобов'язань боржника власником майна боржника в ліквідаційній процедурі.
49. Ліквідаційна маса. Оцінка та продаж майна боржника у справі про банкрутство.
50. Порядок задоволення вимог кредиторів при ліквідації банкрута. Звіт ліквідатора.
51. Загальна характеристика особливостей процедури банкрутства окремих категорій боржників.
52. Особливості банкрутства суб'єктів підприємницької діяльності, що мають суспільну, іншу цінність або особливий статус.
53. Особливості банкрутства сільськогосподарських підприємств, фермерського господарства.
54. Особливості банкрутства фізичної особи-підприємця.
55. Особливості банкрутства страховиків.
56. Особливості банкрутства професійних учасників ринку цінних паперів та інститутів спільного інвестування, емітента чи управителя іпотечних сертифікатів, управителя фонду фінансування будівництва чи управителя фонду операцій з нерухомістю.
57. Особливості провадження санації боржника його керівником. Особливості застосування процедури банкрутства до боржника, що ліквідується власником.
58. Особливості банкрутства державних підприємств і підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 %.
59. Процедури банкрутства, пов'язані з іноземною процедурою банкрутства.
60. Особливості процедури банкрутства банків.

Поточний контроль здійснюється при проведенні лекцій, семінарських (практичних, лабораторних), перевірки виконання індивідуальних і домашніх завдань та має на меті перевірку рівня засвоєння студентом навчального матеріалу навчальної дисципліни.

Під час проведення лекцій застосовуються такі методи контролю, як усне опитування студентів з питань, визначених планом лекцій та пов'язаних з матеріалом попередніх лекцій, дискусійне обговорення проблемних питань з теми лекції та інше.

Під час проведення семінарських занять застосовуються такі методи контролю, як усне та письмове опитування студентів з питань, визначених планом семінарських занять, дискусійне обговорення проблемних питань з теми заняття, письмове складання студентами тестів, відповідь у письмовій формі на індивідуальне теоретичне завдання, письмове виконання індивідуального практичного завдання (правової ситуації), розв'язок термінологічних завдань (зокрема, кросвордів) тощо. Завдання можуть виконуватися як індивідуально, так і «малими групами» (у такому випадку бали виставляються відповідно до внеску кожного студента, а у разі, якщо його встановити неможливо – в однаковому для всіх розмірі за результатами виконання завдання).

Поточний контроль виконання студентами індивідуальних і домашніх завдань здійснюється за допомогою перевірки виконаних завдань (у письмовій, електронній чи іншій формі).

Поточний контроль, який застосовується під час проведення поточних модульних робіт, здійснюється шляхом перевірки виконання відповідних тестів в письмовій формі або за допомогою програмного забезпечення комп'ютерної підтримки освітнього процесу, шляхом перевірки виконання практичних ситуацій в письмовій формі тощо.

Поточна успішність студентів за виконання навчальних видів робіт на навчальних заняттях і за виконання завдань самостійної роботи оцінюються за допомогою національної шкали оцінок.

Критерії оцінювання усної відповіді студента на семінарському (практичному) занятті

5 балів – вичерпна й глибока відповідь на питання семінарського (практичного) заняття. Студент виявив всебічне, систематичне й глибоке знання матеріалу, опрацював основну та додаткову літературу з теми, рекомендовану планом. Доповідає активно й упевнено, не прив'язаний до конспекту. Відповідь вирізняється багатством і точністю використаних термінів. Матеріал викладається послідовно й логічно. У розумінні та викладі навчального матеріалу студент виявляє науковий підхід і творчі здібності. Після завершення доповіді відповідає на всі запитання викладача та товаришів (при цьому

викладач має право поставити до трьох коротких запитань за темою заняття загалом, а не лише з питання, яке висвітлював студент).

4 бали – студент виявляє достатньо повне знання матеріалу, не припускається у відповіді суттєвих неточностей, засвоїв основну літературу, рекомендовану викладачем у плані семінарського (практичного) заняття. Дає відповіді на запитання викладача та однокласників. Часто звертається до конспекту.

3 бали – студент виявляє знання матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання й роботи за спеціальністю. Доповідач прикутий до конспекту, припускається помилок. Матеріал частково розкриває проблему. Студент відповідає на поставлені запитання з помилками, однак спроможний зі сторонньою допомогою виправити їх.

2 бали – студент відповідає, читаючи з конспекту (ксерокопії), без допомоги якого матеріалом володіє недостатньо, допускає принципові помилки. Матеріал не розкриває проблему. Студент відповідає на поставлені запитання тільки зі сторонньою допомогою.

1 бал – студент читає з конспекту. Розкриває проблему поверхово чи фрагментарно. На запитання викладачів та товаришів відповідати не може.

0 балів – відповіді немає або вона абсолютно не розкриває сутності питання.

Отримані бали складають предметний та загальний рейтинг студента.

Оцінювання самостійної роботи студента здійснюється шляхом перевірки його робочого зошита, де виконуються завдання, передбачені планом самостійної роботи, а також під час поточного тестування чи співбесіди, під час яких викладач визначає загальний рівень засвоєння студентом вузлових питань кожної з тем, винесених на самостійне опрацювання (зокрема під час семінарських (практичних) занять). Використання тестів для поточного контролю дозволяє раціонально використовувати навчальний час і виключити суб'єктивний підхід до оцінювання навчальних досягнень студента.

Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань з дисципліни «Інформаційне право» (написання есе, реферату, наукової роботи чи підготовка презентації в аудиторії) є добровільним і дає можливість отримати додаткові бали. Індивідуальна робота студента може не дробитися на модулі, а виконуватися впродовж усього часу вивчення дисципліни, що сприяє її інтегральному характеру, дозволяє студентам глибше зосередитись на проблемі, яка їх цікавить.

Здобуття призових місць на конференціях, в олімпіадах, конкурсах є підставою для нарахування додаткових балів відповідно до наведеної шкали розподілу балів.

Для ґрунтовного вивчення навчальної дисципліни «Інформаційне право» слід самостійно виконати всі дидактичні завдання, передбачені її програмою та відповідним методичним забезпеченням (підготовка

словника основних понять і термінів, тезовий виклад відповідей на теоретичні питання, письмове виконання практичних завдань для самостійної роботи). У додатковому контролі засвоєння студентом кожної з тем, винесених на самостійне опрацювання, потреби немає, оскільки цю функцію дозволяє реалізувати поточна модульна робота за результатами кожного модуля. У ній рівномірно представлено весь навчальний матеріал модуля.

Поточна модульна робота (ПМР) складається з різнорівневих завдань, серед яких основну масу складають тестові. Тестові завдання з курсу «Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», орієнтовані на системну контекстну інтерпретацію тієї чи іншої правової норми або конструкції, функціонально спрямовані на розвиток професійного мислення. Засвоєні студентом знання, якими він оперує, шукаючи правильну відповідь на питання тестового завдання, є необхідною передумовою виконання останнього, а не самоціллю тестування.

**Система нарахування додаткових балів за видами робіт з вивчення навчальної дисципліни
«Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»**

Форма роботи	Вид роботи	Бали
1. Навчальна	1. Участь у предметних олімпіадах: університетських, міжвузівських, всеукраїнських, міжнародних	10-30
	2. Участь у конкурсах на кращого знавця дисципліни: університетських, міжвузівських, всеукраїнських, міжнародних	10-30
	3. Виконання індивідуальних навчально-дослідних завдань підвищеної складності	1-15
	4. Написання і захист наукового реферату з визначеної проблеми	0-4
2. Науково-дослідна	1. Участь в наукових гуртках («Ін-Юре»)	5-20
	2. Участь в наукових студентських клубах («Феміда»)	5-20
	3. Участь в конкурсах студентських робіт: університетських, міжвузівських, всеукраїнських, міжнародних	5-15
	4. Участь в наукових студентських конференціях: університетських, міжвузівських, всеукраїнських, міжнародних	5-15
	5. Підготовка публікації в наукових виданнях.	20
	6. Оформлення сценарного плану дидактичної гри	10-20
Разом		*

За додаткові види навчальних робіт студент може отримати не більше 30 балів.

Додаткові бали додаються до загальної підсумкової оцінки за вивчення навчальної дисципліни, але не загальна підсумкова оцінка не може перевищувати 100 балів.

Приклад побудови завдань для поточної модульної роботи

ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

Поточна модульна робота № 1

з дисципліни «Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»

Варіант 2

1. **Боржник визнається банкрутом:**
 - а) Загальними зборами засновників організації-боржника.
 - б) Господарським судом.
 - в) Ліквідаційною комісією.
 - г) Арбітражним керуючим.
2. **Банкрутом не може бути визнано:**
 - а) Благодійну організацію.
 - б) Закрите акціонерне товариство.
 - в) Виробничий кооператив.
 - г) Казенне підприємство.
3. **Організація і проведення зборів кредиторів здійснюється:**
 - а) Уповноваженими організаціями.
 - б) Арбітражним керуючим.
 - в) Комітетом кредиторів.
 - г) Господарським судом.
4. **Банкрутом вважається боржник, стосовно якого:**
 - а) господарський суд виніс рішення про визнання його банкрутом;
 - б) господарський суд розпочав провадження у справі про банкрутство;
 - в) суд виніс рішення про конфіскацію його майна;
 - г) прийнято рішення про накладання арешту на його майно.
5. **У справах про банкрутство боржником визнається суб'єкт, неспроможний виконати грошові зобов'язання протягом:**
 - а) одного місяця;
 - б) двох місяців;
 - в) трьох місяців;
 - г) шести місяців.

Дайте визначення понять:

1. банкрутство;
2. кредитор;
3. арбітражний керуючий.

Теоретичні питання:

1. Конкурсне провадження у Стародавньому Римі.
2. Санація боржника до порушення справи про банкрутство.

Провідний викладач – доц. Кульчій О. О.

Підсумковий контроль

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни «Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» дорівнює загальній оцінці за поточний модульний контроль (формою контролю є залік (ПМК)). Оскільки робочим навчальним планом при вивченні матеріалу навчальної дисципліни «Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у семестрі навчального року передбачено виконання двох поточних модульних робіт, то загальна оцінка за поточний модульний контроль визначається як середньоарифметична за формулою:

$$(M1 * K1 + M2 * K2 + \dots + MnKn) / n,$$

де n – кількість модулів;

M1, M2 – модуль 1, модуль 2;

K1, K2 – коефіцієнт кількості годин, відведених на модуль (у разі їх непропорційності), сума усіх коефіцієнтів = 1

Приклади розрахунку загальної підсумкової оцінки при підсумковій формі контролю у вигляді заліку (ПМК)

Варіанти прикладів	Оцінка за ПМК 1 (K1=0,5)	Оцінка за ПМК 2 (K2=0,5)	Загальна підсумкова оцінка за 100-ою шкалою	Загальна підсумкова оцінка за національною шкалою	Загальна підсумкова оцінка за ЄКТС
Приклад 1.	94	88	91	Відмінно	A
(із коеф.)	47	44			
(сума)	91				
Приклад 2.	90	84	87	Добре	B
(із коеф.)	45	42			
(сума)	87				
Приклад 3.	68	74	71	Задовільно	D
(із коеф.)	34	37			
(сума)	71				
Приклад 4.	50	64	57	Незадовільно з можливістю повторного складання	FX
(із коеф.)	25	32			
(сума)	57				

З метою мотивації студентів до активного та якісного виконання навчальної роботи протягом семестру до загальної оцінки за поточний модульний контроль можуть бути використані коефіцієнти мотивації. Рішення про використання коефіцієнтів мотивації приймаються на засідання кафебри на кожен навчальний рік. Рішення про безпосереднє застосування коефіцієнтів мотивації до студентів певної групи приймаються викладачем.

Кількість балів (від 0 до 100 балів) вноситься до екзаменаційної відомості і є основою для визначення загальної успішності студента з навчальної дисципліни «Інформаційне право» права».

Порядок перескладання іспиту з дисципліни «Інформаційне право» визначається відповідними положеннями ПУЕТ.

**Шкала оцінювання знань студентів за результатами підсумкового контролю з навчальної дисципліни
«Правове регулювання відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»**

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	Відмінно
82-89	B	Добре
74-81	C	Дуже добре
64-73	D	Задовільно
60-63	E	Задовільно достатньо
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного підсумкового контролю
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни та підсумковим контролем

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

Ажіо – відхилення ринкового курсу цінних паперів від їх номінальної вартості в бік перевищення. Визначається у процентах до номіналу. На протривагу ажіо розглядають дизажіо.

Альтернативна санація – форма фінансової санації з допомогою власників підприємства, за якою акціонер на добровільних засадах може зробити вибір між деномінацією чи консолідацією своїх корпоративних прав, з одного боку, та здійсненням безповоротної фінансової допомоги підприємству – з іншого. Перед власниками постає проблема вибору: або вони роблять цільові внески для погашення непокритих збитків підприємства і зберігають належну їм частку номінальної вартості статутного фонду, або погоджуються на зниження номінальної вартості своїх корпоративних прав, уникаючи будь- яких доплат.

Антикризове фінансове управління – система принципів і методів розробки і реалізації комплексу спеціальних управлінських рішень, направленнях на попередження і подолання фінансових криз підприємства, а також мінімізацію їх негативних фінансових наслідків.

Арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) – фізична особа, яка має ліцензію, видану в установленому законодавством порядку, та діє на підставі ухвали арбітражного суду. Одна й та ж особа може виконувати функції арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) на всіх стадіях провадження у справі про банкрутство відповідно до вимог Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». У разі коли арбітражному суду не запропоновано кандидатуру арбітражного керуючого у встановленому законом порядку, арбітражний суд має право призначити арбітражним керуючим працівника державного органу з питань банкрутства за поданням останнього.

Аудит – незалежна експертиза публічної бухгалтерської та фінансової звітності, іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, яка має на меті визначити достовірність цієї звітності, з'ясувати повноту обліку й відповідність чинному законодавству, сформулювати висновки щодо реального фінансового стану суб'єкта.

Балансова вартість основних фондів – первісна вартість основних засобів за відрахуванням їх зносу.

Банкрутство приховане – навмисне приховування факту стійкої фінансової неспроможності поданням недостовірних даних кредиторам, державним органам та іншим зацікавленим особам. Має на меті одержання кредиту, вигідного державного замовлення і т. ін.

Якщо приховування банкрутства завдало матеріальних збитків кредиторам чи державі, то винні в цьому особи караються згідно з Кримінальним кодексом України.

Банкрутство реальне – характеризує повну нездатність підприємства відновити в майбутньому періоді свою фінансову стійкість і платоспроможність у силу реальних втрат використовованого капіталу. Катастрофічний рівень втрат капіталу не дозволяє такому підприємству здійснювати ефективну господарську діяльність у майбутньому періоді, унаслідок чого воно з'являється банкрутом юридично.

Банкрутство технічне – стан неплатоспроможності підприємства, викликаний істотним простроченням його дебіторської заборгованості. При цьому розмір дебіторської заборгованості перевищує розмір кредиторської заборгованості підприємства, а сума його активів значно перевершує обсяг його фінансових зобов'язань.

Банкрутство умисне – це свідоме доведення суб'єкта підприємницької діяльності до стійкої фінансової неплатоспроможності, до якого з корисливих мотивів вдається власник або посадова особа підприємства, вживаючи протиправних заходів або не виконуючи свої службові обов'язки, і яке істотно зашкоджує державним або громадським інтересам чи законним правам власників та кредиторів. Винні в доведенні до банкрутства особи караються згідно з законом.

Банкрутство фіктивне – явно неправдива заява громадянина – засновника або власника підприємства, а також посадової особи цього підприємства про фінансову неспроможність виконати зобов'язання перед кредиторами та бюджетом. Такі дії мають на меті – порушити справу про банкрутство чи санацію підприємства в рамках провадження справи про банкрутство, приховати незаконне витрачання коштів, ліквідацію, реорганізацію чи приватизацію підприємства з метою зміни форми власності, увести в оману незалежного аудитора з метою одержання необ'єктивного висновку про фінансовий стан підприємства. Якщо факт фіктивного банкрутства завдав матеріальних збитків кредиторам чи державі, то винні в цьому особи караються згідно з законом.

Банкрутство – визнана арбітражним судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури. Згідно із Законом « Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом справа про банкрутство порушується арбітражним судом, якщо безперечні вимоги кредиторів до боржника становлять разом не менш як 300 мінімальних розмірів заробітної плати і не були задоволені протягом трьох місяців після визначеного для їх погашення строку.

Безнадійна заборгованість – заборгованість, яка відповідає одній з наведених далі ознак: заборгованість за зобов'язаннями, щодо якої минув строк позовної давності; заборгованість, яка лишилася непогашеною за браком майна фізичної чи юридичної особи, оголошеної банкрутом у встановленому законодавством порядку, або юридичної особи, що ліквідується; заборгованість, яка лишилася непогашеною через нестачу коштів, одержаних від продажу на відкритих аукціонах майна позичальника, переданого в заставу як забезпечення зазначеної заборгованості, за умови, що інші юридичні дії кредитора стосовно примусового стягнення іншого майна позичальника не привели до повного покриття заборгованості.

Безперечні вимоги кредиторів – вимоги кредиторів, визнані боржником, інші вимоги кредиторів, підтвержені виконавчими документами чи розрахунковими документами, за якими відповідно до законодавства здійснюється списання коштів з рахунків боржника.

Бенчмаркінг – метод контролінгу, який полягає в перманентному, безперервному порівнянні товарів, виробничих процесів, методів та інших параметрів досліджуваного підприємства з аналогічними показниками інших підприємств чи структурних підрозділів. Основна мета бенчмаркінгу полягає у виявленні негативних відхилень у значенні порівнюваних показників, причин таких відхилень та розробці пропозицій щодо їх ліквідації.

Боржник – суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати.

Вартість бізнесу – це вартість діючого підприємства або вартість ста відсотків корпоративних прав у діловому підприємстві.

Витрати банкрутства – потенційна величина можливих утрат наданого підприємству позикового капіталу в процесі очікуваного його банкрутства та ліквідації, генеруючих високою часткою використання ним позикових фінансових засобів.

Відокремлення підприємств – форма реорганізації, за якою на базі існуючого суб'єкта господарювання чи його структурної одиниці створюється нове підприємство. У разі відокремлення з підприємства одного чи кількох нових підприємств до кожного з них переходять за розподільним актом у відповідних частинах майнові права та обов'язки реорганізованого підприємства. Частина його активів і пасивів передається правонаступнику або кільком правонаступникам, які створюються внаслідок реорганізації. Підприємство, що реорганізується, продовжує свою фінансово-господарську діяльність. Воно не втрачає статусу юридичної особи, а лише вносить зміни до установчих документів згідно з чинним законодавством. Коли йдеться

про відокремлення, нова юридична особа виникає з використанням лише частини майна, належного реорганізованому підприємству. Решта стає базою для продовження його господарської діяльності.

Власний капітал – це підсумок першого розділу пасиву балансу. Він відбиває частку активів (майна) підприємства, яка фінансується за рахунок внесків держателів корпоративних прав та власних коштів суб'єкта господарювання. Головними його складовими є статутний фонд, додатковий капітал, резервні фонди й прибуток. Показники власного капіталу є одним із індикаторів кредитоспроможності підприємства, основою для визначення фінансової незалежності підприємства, його фінансової стійкості та стабільності.

Внутрішні механізми фінансової стабілізації – система методів стабілізації фінансового стану підприємства, використовуваних їм при погрозі банкрутства, з метою виходу з кризи без зовнішньої допомоги.

Внутрішній аудит – це сукупність процедур, які забезпечують подання керівництву підприємства вірогідної та повної інформації; додержання внутрішніх і зовнішніх нормативних актів у процесі здійснення фінансово-господарської діяльності; збереження майна підприємства та його кредиторів; оптимальне використання наявних ресурсів; управління ризиками; забезпечення чіткого виконання управлінських розпоряджень, спрямованих на досягнення мети, яка поставлена в стратегічних та інших планах.

Вороже поглинання – придбання контрольного пакета акцій компанії її конкурентами без попереднього узгодження з радою її директорів.

Грошове зобов'язання – зобов'язання боржника заплатити кредиторі певну грошову суму відповідно до цивільно-правового договору та на інших підставах, передбачених цивільним законодавством України. Склад і розмір грошових зобов'язань, в тому числі розмір заборгованості за передані товари, виконані роботи і надані послуги, сума кредитів з урахуванням процентів, які зобов'язаний сплатити боржник, визначаються на день подачі в арбітражний суд заяви про порушення провадження у справі про банкрутство, якщо інше не встановлено цим Законом. До складу грошових зобов'язань боржника не зараховуються неустойка (пеня, штраф), визначена на день подання заяви до арбітражного суду, а також зобов'язання, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, зобов'язання з виплати авторської винагороди, зобов'язання перед засновниками (учасниками) боржника – юридичної особи, що виникають з такої участі.

Гудвіл – ділова репутація підприємства, нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між балансовою вартістю активів підприємства та його звичайною вартістю як цілісного майнового комплексу. Гудвіл виникає завдяки застосуванню

раціональних управлінських заходів, новим технологіям тощо. Вартість гудвілу не підлягає амортизації і не враховується у визначенні валових витрат підприємства.

Деномінація акцій – зменшення номінальної вартості акцій акціонерного товариства, що має на меті зробити відповідною відповідальність номінальну вартість випущених в обіг акцій з розміром статутного фонду у разі його зменшення. Деномінація може здійснюватися подрібненням акцій або їх консолідацією.

Державний орган з питань банкрутства – державний орган України, до відомства якого належить відповідна проблематика. Сприяє створенню організаційних, економічних та інших умов, необхідних для реалізації процедур відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Ліцензує діяльність фізичних осіб, які виконують функції арбітражних керуючих.

Дизажіо – відхилення ринкового курсу цінних паперів від їх номінальної вартості в бік зменшення.

Дисконтування – процес набуття майбутньої вартості грошей їх теперішньої вартості. Процес дисконтування може здійснюватися за простими чи складеними процентами.

Діагностика банкрутства – система цільового фінансового аналізу, спрямованого на виявлення параметрів кризового розвитку підприємства, що генерують погрозу його банкрутства в майбутньому періоді.

Діагностика фінансового кризи – система цільового фінансового аналізу, спрямованого на виявлення можливих тенденцій і негативних наслідків кризового розвитку підприємства.

Добровільна ліквідація підприємства-боржника – це процедура ліквідації неспроможного підприємства, яка здійснюється поза судовими органами на підставі рішення власників або угоди, укладеної між власниками відповідального підприємства та кредиторами і під контролем кредиторів.

Додатковий капітал – це сума приросту майна підприємства, яка виникла в результаті переоцінювання, безоплатно одержаних матеріальних цінностей та від емісійного доходу. Згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку додатковий капітал поділяється на додатковий вкладений капітал та інший додатковий капітал.

Досудова санація – система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які може здійснювати власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, інвестор, з метою запобігання банкрутства боржника шляхом реорганізаційних, організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів відповідно до

законодавства до початку порушення провадження у справі про банкрутство.

Досудове врегулювання спорів полягає у зверненні кредитора до дебітора з письмовою претензією про відшкодування заборгованості. Досудове врегулювання спорів, а також їх розгляд в судовому порядку регулюється Господарським процесуальним Кодексом України.

Експертне оцінювання майна – визначення оцінної вартості майна підприємства експертом згідно з договором із замовником.

Експрес-діагностика банкрутства характеризує систему регулярної оцінки кризових параметрів фінансового розвитку підприємства, здійснюваної на базі даних його фінансового обліку за стандартними алгоритмами аналізу.

Заінтересовані особи стосовно боржника – юридична особа, створена за участю боржника, керівник боржника, особи, що входять до складу органів управління боржника, головний бухгалтер (бухгалтер) боржника, у тому числі й звільнені з роботи за рік до порушення провадження у справі про банкрутство, а також особи, які знаходяться у родинних стосунках із зазначеними особами та підприємцем (фізичною особою) – боржником, а саме: подружжя та їх діти, батьки, брати, сестри, онуки. Для цілей Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» заінтересованими особами стосовно керуючого санацією чи кредиторів визнаються особи в такому ж переліку, як і заінтересовані особи стосовно боржника.

Застава – засіб забезпечення виконання зобов'язання, своєрідна майнова гарантія його виконання в обумовленому обсязі й у визначені умовами договору застави складається документ, в якому фіксуються вид зобов'язання, його розмір, терміни та порядок одержання. Заставне зобов'язання видається кредиторіві, щоб підтвердити його право на отримання належної суми коштів у разі невиконання погоджених умов.

Захисна стратегія санації підприємства передбачає різке скорочення витрат, закриття та розпродаж окремих підрозділів підприємства, консервацію та розпродаж обладнання, звільнення персоналу, скорочення окремих частин ринкового сегмента, зниження відпускних цін та скорочення обсягів реалізації.

Заява про порушення справи про банкрутство подається боржником або кредитором у письмовій формі, підписується керівником боржника чи кредитора (іншою особою, повноваження якої визначені законодавством або установчими документами), громадянином – суб'єктом підприємницької діяльності (його представником) і повинна містити визначені законом обов'язкові відомості та реквізити.

Значні угоди – угоди щодо розпорядження майном боржника, балансова вартість якого перевищує один відсоток балансової вартості активів боржника на день укладення угоди.

Золоте правило балансу – принцип фінансування підприємств, який вимагає не лише паралельності строків фінансування, а й дотримання певних співвідношень між окремими статтями пасивів і активів. Це правило передбачає виконання двох умов: а) основні засоби мають фінансуватися за рахунок власного капіталу та довгострокових позик; б) довгострокові капіталовкладення мають фінансуватися за рахунок коштів, мобілізованих на довгостроковий період, тобто довгострокові пасиви мають використовуватися не лише для фінансування основних фондів, а й для довгострокових оборотних активів.

Золоте правило фінансування – називають також золотим банківським правилом, або правилом узгодженості строків. Воно вимагає, щоб строки, на які мобілізуються фінансові ресурси, збігалися зі строками, на які вони вкладаються в реальні чи фінансові інвестиції. Це означає, що фінансовий капітал має бути мобілізований на строк, не менший від того, на який відповідний капітал заморожується в активах підприємства, тобто в об'єктах основних та оборотних засобів. Дотримання вимог золотого правила фінансування забезпечує підприємству стабільну ліквідність і платоспроможність.

Інноваційний проект – комплекс взаємозв'язаних заходів інвестиційного характеру, спрямованих на комерційне застосування науково-технічних розробок, освоєння нових видів продукції, послуг, упровадження новітніх технологій. Проект оформляється згідно з вимогами Державного інноваційного фонду у вигляді формалізованого опису та включає техніко-економічне обґрунтування й бізнес-план.

Керуючий санацією – фізична особа, яка відповідно до рішення арбітражного суду організовує здійснення санації боржника.

Комітет кредиторів – робочий орган зборів кредиторів боржника під час провадження справи про банкрутство. Комітет кредиторів обирається зборами кредиторів у складі не більш як семи осіб. До компетенції комітету належать такі питання: скликання зборів кредиторів; підготовка та укладання мирової угоди; звернення до арбітражного суду з клопотанням про відкриття процедури санації, визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, призначення та припинення повноважень арбітражного керуючого та ряд інших.

Конверсія акцій – об'єднання кількох акцій в одну, яке має на меті зробити відповідною номіналу вартість випущених в обіг акцій з розміром статутного фонду в разі його зменшення. Наприклад,

конверсія акцій у співвідношенні 4:3 означає, що кожні чотири акції можна обміняти на три акції нової емісії.

Контролінг – функціональна система планування, контролю, аналізу відхилень, координації, внутрішнього консалтингу та загального інформаційного забезпечення керівництва підприємством. Іншими словами, контролінг – це спеціальна, саморегульована система методів та інструментів, яка спрямована на функціональну підтримку менеджменту підприємства (зокрема фінансового менеджменту) і включає в себе інформаційне забезпечення, планування, координацію. Контроль та внутрішній консалтинг.

Контрольний пакет корпоративних прав – кількість корпоративних прав, яка забезпечує їх власникові право здійснювати фактичний контроль над діяльністю підприємства. У разі високої концентрації статутного капіталу контрольний пакет становить як 50% загальної його суми плюс одна акція. За широкої диверсифікації контрольний пакет може охоплювати 20-30% номінальної вартості всіх корпоративних прав.

Корпоративні права – право власності на частку у статутному фонді юридичної особи, включаючи права на управління, отримання відповідної частки прибутку такої юридичної особи, а також частки активів у разі її ліквідації згідно з законом.

Кредитний ризик – ризик несплати позичальником основного боргу та відсотків з нього.

Кредитор – юридична або фізична особа, яка має у встановленому порядку підтвержені документами вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника, щодо виплати заборгованості із заробітної плати працівникам боржника, а також органи державної податкової служби та інші державні органи, які здійснюють контроль за правильністю та своєчасністю справляння податків і зборів (обов'язкових платежів).

Кредитоспроможність – наявність передумов для отримання кредиту та здатність повернути його. Кредитоспроможність позичальника визначається показниками, які характеризують його акуратність при розрахунках за раніше отриманими кредитами, його поточне фінансове становище, спроможність у разі необхідності мобілізувати кошти з різних джерел, забезпечивши оперативну конверсію активів у ліквідні кошти.

Курс емісії акцій – курс, за яким відбувається передплата на акції. З юридичного погляду нижньою межею курсу емісії нових акцій є їх номінальна вартість, з економічного – номінальна вартість плюс витрати на проведення емісії. Верхня межа курсу емісії – ринковий курс акцій.

Ліквідатор – фізична особа, яка відповідно до рішення арбітражного суду організовує здійснення ліквідаційної процедури

боржника, визнаного банкрутом, та забезпечує задоволення визнаних судом вимог кредиторів у встановленому Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» порядку.

Ліквідаційна вартість активів – оцінка активів підприємства при його ліквідації як цілісного майнового комплексу. Така оцінка активів проводиться у випадку, якщо підприємство припиняє свою діяльність як самостійний господарський суб'єкт (при банкрутстві, розпаді).

Ліквідаційна вартість майна – вірогідна ціна, за яку майно може бути продане на ринку на дату оцінювання з урахуванням терміну продажу, визначеного ліквідаційною комісією.

Ліквідаційна вартість основних засобів – сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією).

Ліквідаційна комісія – це робочий орган, який здійснює ліквідацію суб'єкта підприємницької діяльності і призначається інстанціями, котрі прийняли рішення про ліквідацію підприємства. У разі банкрутства ліквідаційна комісія призначається арбітражним судом.

Ліквідаційна маса – сукупність усіх видів майнових активів банкрута, що належать йому на правах власності або повного господарського відання. До ліквідаційної маси включаються також майнові активи інших осіб, які згідно із законодавчими актами або установчими документами банкрута відповідають за його зобов'язаннями.

Ліквідаційна процедура – це здійснення щодо визнаного банкрутом підприємства заходів, пов'язаних із задоволенням кредиторів продажем його майна та ліквідацією юридичної особи боржника.

Ліквідаційний баланс – це баланс підприємства, який складається після проведення ліквідаційних процедур, тобто після майнових об'єктів, які входять до складу ліквідаційної маси і необхідні для повного задоволення претензій кредиторів, та після розподілу виручених сум між кредиторами.

Ліквідація підприємства – припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного арбітражним судом банкрутом, з метою здійснення заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу його майна. Ліквідація може здійснюватися в добровільному порядку (наприклад, шляхом рішення засновників або акціонерів) або в примусовому порядку (наприклад, після винесення рішення арбітражного суду за позовом кредиторів про визнання підприємства банкрутом).

Ліквідні активи – майно підприємства, що користується високим попитом на ринку та може бути швидко реалізоване.

Ліквідність – здатність окремих видів активів до швидкої реалізації на ринку та перетворення на грошові активи.

Маржинальний прибуток – різниця між виручкою від реалізації та змінними витратами. Це та сума прибутку, який спрямовується на покриття постійних витрат та на формування прибутку. Маржинальний прибуток можна розраховувати як на весь обсяг реалізації, так і на одиницю продукції. Цей показник використовується в ході аналізу точки беззбитковості.

Масове оцінювання майна – визначення вартості майна підприємства з використанням стандартної методології та стандартного набору вихідних даних.

Масштаб кризового фінансового стану – ступінь кризового фінансового стану підприємства, встановлений у процесі діагностики фінансової кризи.

Метод затрат – метод оцінювання вартості майна підприємства, який ґрунтується на визначенні відновної вартості активів, тобто передбачає оцінювання вартості майна з використанням інформації про вартість його відтворення в існуючому вигляді в цінах на момент оцінювання.

Мирова угода – це процедура досягнення домовленості між боржником і кредиторами щодо пролонгації строків сплати належних кредиторам платежів або щодо зменшення суми боргів. Мирова угода між боржником і кредиторами може бути укладена на будь-якому етапі провадження справи про банкрутство. Вона укладається в письмовій формі та підлягає затвердженню арбітражним судом.

Мораторій на задоволення вимог кредиторів – зупинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), строк виконання яких настав до дня введення мораторію, та зупинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до прийняття рішення про введення мораторію.

Наступальна стратегія санації підприємства – передбачає активні дії: модернізацію обладнання, запровадження нових технологій, ефективного маркетингу, підвищення цін, пошук нових ринків збуту продукції, розробку та втілення прогресивної стратегічної концепції контролінгу.

Нематеріальні активи – об'єкти інтелектуальної, у тому числі промислової, власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності підприємства. До нематеріальних активів відносять право власності на винахід, право власності на фірмове

найменування, право користування земельною ділянкою, право власності на програми для ЕОМ, гудвіл та інші.

Неплатоспроможність – неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі із заробітної плати, а також виконати зобов'язання щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Номінальна вартість корпоративних прав – це вартість, яка відповідає частці держателя таких прав у статутному фонді емітента.

Оцінна вартість майна – вірогідна ціна, за яку майно може бути продане на ринку на дату оцінювання з урахуванням інвестиційних умов і способу продажу. Оцінною вартістю (залежно від мети оцінки) може бути ринкова вартість, інвестиційна вартість, ліквідаційна вартість.

Первісна вартість основних засобів (історична вартість) – вартість окремих об'єктів основних фондів, за якою вони були нараховані на баланс підприємства. Включає в себе суму витрат, пов'язаних із виготовленням, придбанням, доставлянням, спорудженням, установленням, страхуванням під час транспортування, державною реєстрацією, реконструкцією, модернізацією та іншим поліпшенням основних фондів. У контексті оцінювання вартості майна первісна вартість – це вартість відтворення основних засобів на дату оцінювання з урахуванням витрат, пов'язаних з їх поліпшенням.

Передавальний баланс – це баланс підприємства, що реорганізується, на день припинення його діяльності. Передавальний баланс складається за стандартними правилами, передбаченими нормативними актами, які регулюють порядок заповнення форм річної (квартальної) бухгалтерської звітності. Передавальний баланс має силу акта приймання-передавання. Його підписують директори та головні бухгалтери підприємства, що реорганізується, та підприємства- правонаступника.

Перетворення підприємств – форма реорганізації, яка передбачає зміну форми власності або організаційно-правової форми юридичної особи без припинення господарської діяльності підприємства. У разі перетворення одного підприємства на інше до підприємства, яке щойно виникло, переходять усі майнові права та обов'язки колишнього підприємства. Розмір частки (у відсотках) кожного засновника (учасника) у статутному фонді підприємства, реорганізується, має дорівнювати розміру його частки у статутному фонді товариства, створеного в результаті перетворення.

План санації має містити перелік заходів з відновлення платоспроможності боржника; умови участі інвесторів (санаторів),

якщо вони є. У повному або частковому задоволенні вимог кредиторів (зокрема переведенням боргу чи його частини на інвестора); строк та черговість виплати боржником або інвестором боргу кредиторам та умови відповідальності інвестора за невиконання взятих згідно з планом санації зобов'язань. Коли є сенатори, план санації розробляється й погоджується за їх участю.

Платоспроможність – здатність юридичної чи фізичної особи своєчасно і повністю виконати свої платіжні зобов'язання.

Погашені вимоги кредиторів – задоволені вимоги кредитора, вимоги, щодо яких досягнуто згоди про припинення, у тому числі заміну, зобов'язання або припинення зобов'язання іншим чином, а також інші вимоги, які відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» вважаються погашеними.

Поглинання підприємств – форма реорганізації, яка полягає в придбанні корпоративних прав фінансово неспроможного підприємства підприємством – санатором. Поглинене підприємство може або зберегти свій статус юридичної особи і стати дочірнім підприємством санатора, або бути приєднаним до підприємства – санатора та стати його структурним підрозділом, втрачивши при цьому юридичний статус. Майнові права та зобов'язання боржника переходять до правозаступника.

Поділ підприємств – форма реорганізації, за якою одна юридична особа припиняє свою діяльність, а на її базі створюється кілька нових підприємств, оформлених у вигляді самостійних юридичних осіб. У разі поділу підприємства до нових підприємств, які виникли в результаті цього поділу, за розподільним актом (балансом) у відповідних частинах переходять майнові права та обов'язки (активи та пасиви) реорганізованого підприємства.

Поділ підприємства – передбачає ліквідацію підприємства (об'єднання) з одночасним створенням на його базі двох чи більш нових самостійних підприємств. Кожне з новостворених підприємств одержує статус юридичної особи, а майнові права й обов'язки переходять до кожного з них відповідно до розділового балансу. Рішення про поділ, його умови і порядку конвертації акцій підприємства, що реорганізується, в акції (чи інші цінні папери) створюваних підприємств приймається спільним збором акціонерів.

Позовна давність – це встановлений законодавством строк, протягом якого потерпіла сторона для захисту порушеного права може звернутися до суду. Загальний строк позовної давності щодо захисту прав за позовом про відшкодування основного боргу, встановлений чинним законодавством, – 3 роки.

Політика антикризового фінансового керування – частина загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає в розробці

системи методів попередньої діагностики погрози банкрутства та «включення» механізмів фінансового оздоровлення підприємства, що забезпечують його вихід із кризового стану.

Потенціал розвитку – сукупність неявних на підприємстві передумов (факторів), необхідних для досягнення приросту вартості майна (капіталу) та прибутковості. Потенціал підприємства визначають такі фактори: наявність рентабельної та конкурентоспроможної продукції, висококваліфікованого персоналу, передових виробничих технологій, „ноу-хау», торгівельної марки, надійних і постійних клієнтів (споживачів продукції) тощо. Ці фактори, як правило, мають довгостроковий вплив.

Потреба в капіталі – виражена в грошовому еквіваленті потреба підприємства у грошових та матеріальних засобах, необхідних для виконання поставлених цілей та забезпечення фінансової рівноваги. Базою для класифікації форм потреби в капіталі є класифікація вихідних грошових потоків підприємства. Виникнення потреби в капіталі зумовлене розбігом у часі моменту здійснення грошових витрат та моменту знаходження грошових коштів за продукцію, виробництво якої потягло за собою витрати.

Початкова ціна майна – ціна, з якої розпочинаються торги з продажу майна на аукціоні та яка обчислюється з урахуванням ринкової вартості майна, витрат, пов'язаних з його оцінюванням, зберіганням, транспортуванням та реалізацією.

Представник працівників боржника – особа, уповноважена загальними зборами, на яких присутні не менш як три чверті від штатної чисельності працівників боржника, представляти їх інтереси при проведенні процедур банкрутства з правом дорадчого голосу.

Приєднання підприємств – форма реорганізації, яка передбачає приєднання всіх прав та обов'язків однієї або кількох юридичних осіб – правонаступників до іншої юридичної особи – правонаступника. У результаті приєднання відповідні підприємства виключаються з державного реєстру та втрачають свій юридичний статус. Головна різниця між злиттям і приєднанням полягає в тому, що в разі злиття всі майнові права та обов'язки кількох юридичних осіб концентруються на балансі одного підприємства, яке є новоствореним, а в разі приєднання – на балансі такого, що вже функціонує на момент прийняття рішення про приєднання підприємства.

Примусова ліквідація підприємства – це процедура ліквідації неспроможного підприємства, яка здійснюється за рішенням арбітражного суду (як правило, у процесі провадження справи про банкрутство).

Приховані резерви – це частина капіталу підприємства, яка жодним чином не відбита в його балансі. Розмір прихованих резервів

в активній стороні балансу дорівнює різниці між балансовою вартістю окремих майнових об'єктів підприємства та їх реальною (вищою) вартістю.

Пріоритетність вимог – вимоги кредиторів до підприємства-боржника, що відповідно до діючого законодавства підлягають першочерговому задоволенню. Звичайно така пріоритетність вимог установлюється законодавчими актами про банкрутство.

Проект санації – документ, що визначає процес здійснення санації підприємства-боржника. Він розробляється звичайно представниками санатора, підприємства-боржника і незалежної аудиторської фірми. У проекті санації утримуються наступні основні розділи: 1) економічний і фінансовий стан підприємства-боржника до початку проведення санації; 2) основні причини (фактори), що обумовили кризовий фінансовий розвиток підприємства; 3) мета і передбачувана форма санації; 4) план-графік здійснення санації з виділенням першочергових заходів; 5) організація контролю за здійсненням санації; 6) розрахунок ефективності запропонованої форми санації; 7) формулювання системи основних умов, що забезпечують успіх проведення санації в запропонованій формі.

Пролонговані кредити – кредити, за якими строк дії кредитного договору продовжений, та змінені його умови з огляду на об'єктивні причини, що зумовили несвоєчасне повернення позики.

Прострочені кредити – кредити, що не повернені установам банку чи іншим позичальникам у визначений термін внаслідок фінансових ускладнень, які виникли у позичальника.

Процедури банкрутства – законодавчо встановлений перелік процедур, здійснюваних після встановлення підприємства банкрутом, що регламентують процес задоволення вимог кредиторів і його ліквідацію. Основу процедур банкрутства складають ліквідаційні процедури.

Реєстр вимог кредиторів – список, до якого розпорядник майна включає визнані боржником або арбітражним судом грошові вимоги кредиторів. Реєстр вимог має містити всі визнані судом вимоги кредиторів; відомості про кожного кредитора, розмір вимог за грошовими зобов'язаннями чи зобов'язаннями щодо сплати податків і зборів кожним кредитором; черговість задоволення кожної вимоги. Реєстр затверджується арбітражним судом на попередньому засіданні.

Реєстр неплатоспроможних підприємств – це документ, до якого вносяться відомості про неплатоспроможні підприємства та інформація про їх фінансово-економічний стан на час внесення до реєстру.

Режим фінансового оздоровлення комерційного банку – система не примусових та примусових заходів впливу на комерційний банк, спрямованих на збільшення обсягу капіталу до необхідного рівня

протягом визначеного НБУ періоду з метою відновлення ліквідності й платоспроможності та усунення порушень, які призвели комерційний банк до збиткової діяльності або скрутного фінансового стану, а також наслідків цих порушень. Комерційний банк переводиться в режим фінансового оздоровлення відповідно до постанови Правління НБУ за наявності підстав, підтверджених висновками системи банківського нагляду та відповідного регіонального управління НБУ.

Реорганізація підприємства – здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, якщо це передбачено планом санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволенню вимог кредиторів. Найпоширенішими формами реорганізації є злиття, приєднання, поділ, виокремлення, перетворення.

Реструктуризація активів – санаційні заходи, пов'язані зі зміною структури та складу активної сторони балансу (нерідко ці зміни супроводжуються змінами у складі й структурі пасивів).

Реструктуризація заборгованості підприємства – комплекс заходів щодо перетворення його боргових зобов'язань, спрямованих на погашення поточних вимог кредиторів, з метою відновлення його платоспроможності. Погашеними вважаються вимоги, за якими у підприємства досягнуті з кредиторами угоди про призупинення, змину чи припинення відповідного боргового зобов'язання.

Реструктуризація підприємства – це здійснення організаційно-економічних, правових, виробничо-технічних заходів, спрямованих на зміну структури підприємства, його управління, форм власності, організаційно-правових форм, які можуть забезпечити підприємству фінансове оздоровлення, збільшення обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності виробництва.

Рефінансування дебіторської заборгованості – це реструктуризації активів, яка полягає в переведенні дебіторської заборгованості в інші, ліквідні форми обігових активів: грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення тощо. До основних форм рефінансування дебіторської заборгованості належать факторинг, форфейтинг, облік векселів.

Розподільний баланс – це баланс підприємства, що реорганізується, на день припинення його діяльності, в якому окремими рядками відбиваються активи і пасиви, розподілені між ним і підприємствами- правонаступниками. У такому балансі відбивається

частка майна, вимог та зобов'язань, яка передається підприємствам, що утворюються в результаті поділу чи відокремлення. У цьому балансі відбиваються баланси новостворених підприємств на момент початку їх господарської діяльності.

Розпорядження майном боржника – система заходів щодо нагляду та контролю за управлінням та розпорядженням майном боржника з метою забезпечення збереження та ефективного використання майнових активів боржника та проведення аналізу його фінансового становища.

Розпорядник майна – фізична особа, на яку в установленому порядку покладаються повноваження щодо нагляду та контролю за управлінням та розпорядження майном боржника на період провадження у справі про банкрутство. Повноваження розпорядника майна припиняються з дня затвердження арбітражним судом мирової угоди, призначення керуючого санацією або ліквідатора.

Санатор – фізична або юридична особа, яка має намір узяти (або бере) фінансову чи іншого роду матеріальну участь у санації підприємства, що перебуває у фінансовій кризі.

Санаційна спроможність – це сукупність фінансових, організаційно-технічних та правових можливостей підприємства, що перебуває у фінансовій кризі, які визначають його здатність до успішного проведення фінансової санації. До загальних передумов санаційної спроможності відносять наявність у підприємства потенціалу до майбутньої успішної діяльності.

Санаційний аудит – поглиблений аналіз фінансово-господарського стану підприємств, який здійснюється на підприємствах, що перебувають у фінансовій кризі. Основна його мета – оцінити санаційну спроможність господарської структури, визначивши глибину фінансової кризи та причин її виникнення, виявивши можливості подолання кризи та провести експертизу наявної санаційної концепції. Санаційний аудит здійснюють незалежні аудиторські фірми.

Санаційний кредит – підвищує платоспроможність боржника, оскільки він залучає ліквідні засоби. Санаційні кредити можуть бути лише середньо- або довгостроковими, оскільки лише за таких умов можуть фінансуватися капітальні вкладення, тобто санаційні заходи виробничо-технічного характеру.

Санаційний прибуток – це прибуток, який виникає в наслідок викупу підприємством власних корпоративних прав (акцій, часток) за курсом, нижчим за номінальну вартість цих прав, або в результаті їх безкоштовного передання до анулювання, а також у разі одержання підприємством безповоротної фінансової допомоги, зокрема в результаті списання кредиторської заборгованості.

Санація балансу – покриття засвідчених у балансі збитків на основі одержання санаційного прибутку. Основними фінансовими джерелами санації балансу є емісійні доходи, одержані в результаті зменшення (збільшення) статутного капіталу підприємства; резервні фонди; безповоротна фінансова допомога власників, кредиторів та інших зацікавлених в успішній діяльності підприємства осіб.

Санація підприємств – комплекс послідовних взаємоз'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного, соціального характеру, спрямованих на виведення господарчого суб'єкта з кризи і відновлення або досягнення його прибутковості та конкурентоспроможності в довгостроковому періоді.

Санація – система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника. Тобто це система фінансових заходів щодо фінансового оздоровлення підприємства, спрямованих на запобігання оголошення підприємства-боржника банкрутом і його ліквідації.

Система раннього попередження та реагування – це особлива інформаційна система, яка сигналізує керівництву про потенційні ризики та шанси, які можуть вплинути на підприємство як із зовнішнього, так і з внутрішнього середовища. Система виявляє та аналізує інформацію про приховані обставини, настання яких може призвести до виникнення загрози для існування підприємства чи втрати потенційних шансів. Вона є одним із інструментів контролінгу.

Стабілізаційна позика – позика, яка може надаватись НБУ комерційному банку на визначений Правлінням НБУ строк для оперативного забезпечення його платоспроможності й ліквідності та підтримання виконання заходів фінансового оздоровлення. Стабілізаційна позика може надаватись лише за умови її забезпечення заставою високоліквідними активами комерційного банку або під гарантію та поручительство інших фінансово сталих банків.

Стабілізація фінансового стану підприємства – досягнення стійкої динаміки основних оцінних показників фінансового стану в межах їх нормативних значень.

Статутний капітал – сукупність вкладів (у грошовому виразі) учасників (власників) у майно підприємства для забезпечення його діяльності в розмірах, визначених установчими документами. Отже, це сума вкладів власників підприємства в його активи за номінальною вартістю відповідно до засновницьких документів, тобто сума

капіталу, у межах якої засновники підприємства (АТ, ТОВ) несуть матеріальну відповідальність перед його кредиторами.

Сторони у справі про банкрутство – кредитори (представник комітету кредиторів), боржник (банкрут).

Стратегія делегування повноважень – передбачає делегування проблем, які виникли на підприємстві, третім особам: власникам, кредиторам, державі. За цією стратегією підприємство прагне отримати додаткові фінансові ресурси завдяки збільшенню статутного фонду, одержанню державних гарантій, сподівається на участь кредиторів у своїй санації, а також добивається захисту в рамках політики протекціонізму.

Стратегія компромісів та консенсусів базується на двох принципах: стратегія компромісу та стратегія консенсусу. У першому випадку передбачається альянс між кількома учасниками ринку з метою блокування дій сильного конкурента. Стратегія консенсусу спрямована на злиття двох підприємств в одне з метою якомога повнішого використання ефекту синергізму та взаємо доповнення сильних і подолання слабких сторін партнерів.

Суб'єкт банкрутства (банкрут) – боржник, неспроможність якого виконати свої грошові зобов'язання встановлена арбітражним судом. Суб'єктами банкрутства не можуть бути відокремлені структурні підрозділи юридичної особи (філії, представництва, відділення тощо).

Судові процедури, які застосовуються щодо боржника – відповідно до Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» щодо боржника застосовуються такі судові процедури банкрутства: розпорядження майном боржника; мирова угода; санація (відновлення платоспроможності) боржника; ліквідація банкрута. Санація боржника або ліквідація банкрута здійснюється з дотриманням вимог антимонопольного законодавства України.

Угоди, щодо яких є заінтересованість, – угоди, сторонами яких є заінтересовані особи зі сторони боржника, керуючого санацією чи кредиторів.

Учасники провадження у справі про банкрутство – сторони, арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор), власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, а також у випадках, передбачених цим Законом, інші особи, які беруть участь у провадженні у справі про банкрутство, Фонд державного майна України, державний орган з питань банкрутства, представник органу місцевого самоврядування, представник працівників боржника.

Фактори кризового фінансового розвитку – система умов кризового розвитку підприємства, оцінюваних у процесі діагностики фінансової кризи. У процесі вивчення й оцінки ці фактори

підрозділяються на дві основні групи: 1) не залежні від діяльності підприємства (зовнішні або екзогенні фактори); 2) залежні від діяльності підприємства (внутрішні або ендегенні фактори).

Факторинг – операція з перевідступлення першим кредитором прав вимоги боргу третьої особі, другому кредитору (фактору) з попередньою компенсацією вартості такого боргу першому кредитору.

Фінансова криза на підприємстві – одна з найбільше серйозних форм порушення фінансової рівноваги підприємства, що відбиває циклічно виникаючі протягом його життєвого циклу під впливом різноманітних факторів протиріччя між фактичним станом його фінансового потенціалу та необхідним обсягом фінансових потреб, що несе найбільш небезпечну потенційну погрозу його функціонуванню. Це кінцева стадія непрогнозованого процесу втрати (під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів) потенціалу розвитку, у ході котрого структура капіталу та ліквідність підприємства погіршується настільки, що це загрожує його подальшому існуванню.

Фінансова рівновага – стан фінансів підприємств, за яким грошові надходження дорівнюють потребі в капіталі для виконання поточних платіжних зобов'язань суб'єктів господарювання або перевищують її.

Фінансова санація – покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності й платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури обігового капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру.

Фінансова стійкість підприємства – його спроможність забезпечити фінансову діяльність за рахунок власних коштів, не допускаючи невідрядної кредиторської заборгованості.

Фінансовий стан підприємства – комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення й використання фінансових ресурсів.

Фундаментальна діагностика банкрутства характеризує систему оцінки параметрів кризового фінансового розвитку підприємства, здійснюваної на основі методів факторного аналізу та прогнозування.

Фундаментальна діагностика фінансової кризи – система методів дослідження кон'юнктури фінансового ринку, заснована на вивченні впливу окремих факторів на розглянуті його показники – рівень цін, обсяг попиту і т.п. Фундаментальна діагностика фінансової кризи характеризує систему оцінки параметрів кризового фінансового

розвитку підприємства, здійснюваної на основі методів факторного аналізу та прогнозування.

Цілісний майновий комплекс – господарський об’єкт із завершеним циклом виробництва продукції (робіт, послуг). Цілісними майновими комплексами можуть бути структурні підрозділи (цехи, виробництва, дільниці тощо), які виокремлюються в установленому порядку в самостійні об’єкти у разі реорганізації підприємства з подальшим складанням розподільного балансу.

Черговість задоволення вимог кредиторів – порядок розподілу засобів від продажу майна підприємства-банкрута між кредиторами.

ПЕРЕЛІК ОСНОВНОЇ ТА ДОДАТКОВОЇ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основні нормативно-правові акти:

1. Конституція України : станом на 10.08.2015: офіц. текст. – К. : Правова єдність; Алерта, 2015. – 78 с.
2. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : у редакції Закону України від від 22.12.2011 № 4212-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 32-33. – Ст. 413.
3. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30.10.1996 № 448/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 51. – Ст. 292.
4. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 № 2658-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 47. – Ст. 251.
5. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – Ст. 682.
6. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.
7. Про заставу: Закон України від 02.10.1992 № 2654-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 47. – Ст. 642.
8. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 № 469/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 39. – Ст. 261.
9. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999 № 606-XIV // Офіційний вісник України. – 1999. – № 19. – Ст. 813.
10. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5. – Ст. 30.
11. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26 (29.06.2001). – Ст. 131.
12. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11 (28.03.2003). – Ст. 462.
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
14. Про акціонерні товариства: Закон України від 19.09.2008 № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50-51. – Ст. 384.

15. Про іпотеку: Закон України від 05.06.2003 № 898-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 38. – Ст. 313.
16. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 14. – Ст. 87.
17. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 № 2453-IV // Офіційний вісник України. – 2010. – № 55/1. – Ст. 1900.
18. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 № 973-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – № 29. – Ст. 1438.
19. Про затвердження переліку документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.06.1999 № 1172 // Офіційний вісник України. – 1999. – № 26. – Ст. 69.
20. Про затвердження Порядку відчуження у процедурі санації майна боржника шляхом заміщення активів: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.04.2013 № 244 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 29. – Ст. 993.
21. Про затвердження Порядку погодження умов і порядку проведення санації державних підприємств до порушення провадження у справі про банкрутство за рахунок небюджетних джерел фінансування: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.2013 № 38 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 8. – Ст. 276.
22. Про реалізацію статті 85 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 № 339 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 37. – Ст. 1309.
23. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: Наказ Міністерства економіки України 19.01.2006 № 14 у редакції Наказу від 26.10.2010 № 1361) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06>
24. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень: Наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5 // Офіційний вісник України – 2012. – № 27. – Ст. 1018.
25. Про затвердження Положення про Дисциплінарну комісію арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів): Наказ Міністерства юстиції України від 11.01.2013 № 81/5 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 4. – Ст. 144.

26. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство: Наказ Міністерства юстиції України від 15.09.2011 № 3018/5 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 74. – Ст. 2784.
27. Про затвердження Положення про Кваліфікаційну комісію арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів): Наказ Міністерства юстиції України від 11.01.2013 № 80/5 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 4. – Ст. 143.
28. Про затвердження Положення про порядок проведення досудової санації господарських товариств, у статутних фондах яких державна частка перевищує 25 відсотків, та державних підприємств, щодо яких прийнято рішення про приватизацію: Наказ Фонду державного майна України від 12.10.2001 № 1865 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 45. – Ст. 2036.
29. Про затвердження Положення про систему підготовки і перепідготовки осіб, які мають намір здійснювати діяльність арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), та підвищення кваліфікації і перепідготовки арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), їх підготовки у справах про банкрутство страхових організацій: Наказ Міністерства юстиції України від 27.12.2012 № 1973/5 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 3. – Ст. 95.
30. Про затвердження положень про територіальні органи Міністерства юстиції України: Наказ Міністерства юстиції України від 23.06.2011 № 1707/5 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 49. – Ст. 1984.
31. Про затвердження порядку контролю за діяльністю арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів): Наказ Міністерства юстиції України від 15.01.2013 № 1113/23645 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 52. – Ст. 1925.
32. Про затвердження Порядку оприлюднення відомостей, які підлягають розміщенню на веб-сайті державного органу з питань банкрутства: Наказ Міністерства юстиції України від 10.07.2014 № 1104/5 // Офіційний вісник України. – 2014. – № 55. – Ст. 1519.
33. Про затвердження Порядку організації проведення аукціонів у провадженні у справах про банкрутство та вимог до їх організаторів стосовно майна державних підприємств та підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує п'ятдесят відсотків: Наказ Міністерства юстиції України від

- 01.10.2012 № 1446/5 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 78. – Ст. 3174.
34. Про затвердження Порядку присвоєння рівня кваліфікації арбітражним керуючим (розпорядникам майна, керуючим санацією, ліквідаторам) : Наказ Міністерства юстиції України від 22.01.2013 № 145/5 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 26. – Ст. 911.
 35. Про затвердження Порядку проведення аналізу фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання державних підприємств і підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує п'ятдесят відсотків, та підготовки на запити суду, прокуратури або іншого уповноваженого органу висновків про наявність ознак фіктивного банкрутства, доведення до банкрутства, приховування стійкої фінансової неспроможності, незаконних дій у разі банкрутства: Наказ Міністерства юстиції України від 26.02.2013 № 327/5 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 18. – Ст. 634.
 36. Про затвердження Порядку розгляду та подання пропозицій господарському суду щодо кандидатур арбітражних керуючих (керуючих санацією, ліквідаторів): Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 05.08.2015 № 921 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 74. – Ст. 2472.
 37. Про затвердження Порядку формування і ведення Єдиного реєстру арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) України: Наказ Міністерства юстиції України від 26.03.2013 № 541/5 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 26. – Ст. 911.
 38. Про затвердження Типової форми плану санації боржника у справі про банкрутство, Типової форми мирової угоди у справі про банкрутство та вимог щодо їх розроблення: Наказ Міністерства юстиції України від 19.06.2013 № 1223/5 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 50. – Ст. 1832.
 39. Про отримання свідоцтва про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) : Наказ Міністерства юстиції України від 14.01.2013 № 93/5 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 5. – Ст. 186.
 40. Про порядок подання арбітражними керуючими (розпорядниками майна, керуючими санацією, ліквідаторами) обов'язкових відомостей (інформації): Наказ Міністерства юстиції України від 18.01.2013 № 130/5 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 6. – Ст. 232.
 41. Про затвердження Положення про автоматизовану систему відбору кандидатів на призначення арбітражного керуючого у

- справах про банкрутство : Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 16.01.2013 № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0001600-13>.
42. Про судову практику в справах про банкрутство : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 № 15 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0015700-09>.
43. Про деякі питання практики розгляду справ про банкрутство: оглядовий лист Вищого господарського суду України від 25.03.2002 № 01-8/339 // Вісник господарського судочинства. – 2002. – № 3. – С. 6-10.
44. Про деякі питання, пов'язані з введенням мораторію на задоволення вимог кредиторів згідно з Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»: інформаційний лист Вищого господарського суду України від 19.03.2002 № 01-8/307 // Вісник господарського судочинства. – 2002. – № 2. – С. 4-5.
45. Про Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»: інформаційний лист Вищого господарського суду України (у редакції Закону України від 22.12.2011 № 4212-VI) від 28.03.2013 № 01-06/606/2013 // Вісник господарського судочинства. – 2013. – № 3. – С. 8-9.
46. Про порядок виконання судових рішень: Лист Верховного суду України від 27.06.2003 № 1-4/378 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_378700-03

Основна література:

47. Банкрутство в Україні : збірник нормативних документів. – 3-тє вид., змін, та доп. – К. : КНТ. – 2006. – 248 с.
48. Банкрутство. Правозастосування та судова практика / упоряд.: Б. М. Грек та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 304 с.
49. Безсмертна В. В. Банкрутство та арбітражні керуючі : система підготовки арбітражних керуючих / В. В. Безсмертна // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2015. – № 10. – С. 26-28.
50. Беяневич В. Е. Господарський процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами судової практики застосування процесуальних норм / В. Е. Беяневич. – К. : «Юстініан». – 2009. – 856 с.

Додаткова література:

51. Бірюков О. Банкрутство в основних правових системах світу / О. Бірюков // Вісник Академії правових наук України. – 2008. – № 4. – С. 192-201.

52. Бірюков О. Інститут банкрутства в системі права Європейського Союзу / О. Бірюков // Юридична Україна. – 2011. – № 1. – С. 43-46.
53. Бірюков О. Міжнародні аспекти банкрутства: неспроможність у країнах з перехідною економікою / О. Бірюков // Юридична Україна. – 2008. – № 12. – С. 68-72.
54. Бірюков О. Міжнародні аспекти банкрутства: режими правового регулювання відносин неспроможності / О. Бірюков // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 3. – С. 68-71.
55. Бірюков О. М. Транскордонні банкрутства: проблеми і шляхи розв'язання / О. М. Бірюков // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 1. – С. 138-142.
56. Бобкова А. Г. Правове регулювання відносин у процедурі банкрутства : навчальний посібник / А. Г. Бобкова, З. Ф. Татькова. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 152 с.
57. Бойко Р. Зміни в отриманні відомостей про банкрутство з єдиного реєстру / Р. Бойко // Держзакупівлі. – 2015. – № 5. – С. 8-11.
58. Борейко О. М. Правовий статус кредитора як суб'єкта неспроможності (банкрутства) / О. М. Борейко // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского: Серия «Юридические науки». – 2011. – Том 24 (63). – № 2. – С. 276-281.
59. Бутирська І. А. Класифікація учасників провадження у справі про банкрутство / І. А. Бутирська // Санація та банкрутство. – 2015. – № 1. – С. 119-122.
60. Бутирська І. А. Функції господарського суду у справі про банкрутство / І. А. Бутирська // Вісник господарського судочинства. – 2015. – № 4. – С. 106-111.
61. В'язовченко А. М. Концепція самоврядування професійної спільноти арбітражних керуючих / А. М. В'язовченко // Санація та банкрутство. – 2015. – № 2. – С. 116-122.
62. Вечірко І. Господарський суд як суб'єкт процесуальних правовідносин у провадженні у справах про банкрутство / І. Вечірко // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 6. – С. 21-26.
63. Вечірко І. О. Мирова угода у справі про банкрутство: основні стадії та процесуальні особливості / І. О. Вечірко // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 6. – С. 20-26.
64. Вечірко І. О. Основні стадії провадження у справі про банкрутство: особливості класифікації та зміст / І. О. Вечірко // Вісник господарського судочинства. – 2009. – № 3. – С. 58-67.

65. Вечірко І. О. Особливості процесуального статусу боржника в провадженні у справах про банкрутство / І. О. Вечірко // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 5. – С. 54-59.
66. Вечірко І. О. Про деякі питання практики порушення провадження у справі про банкрутство за заявою боржника / І. О. Вечірко // Санація та банкрутство. – 2015. – № 3/4. – С. 248-256.
67. Вінник О. М. Господарське право : навч. посібник / О. М. Вінник. – 2-е вид., змін. та доп. – К. : Правова єдність, 2008. – 766 с.
68. Гелетій М. Банкрутство фізичної особи : спосіб подолати чи поглибити «боргову яму» населення? / М. Гелетій // Юридична газета. – 2013. – № 13. – С. 42-43.
69. Гой В. В. Деякі особливості використання іноземного досвіду державного регулювання інституту банкрутства в українських умовах / В. В. Гой // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 20. – С. 80-84.
70. Гой В. В. Економічні інститути у системі протидії кримінальним банкрутствам в Україні / В. В. Гой // Агросвіт. – 2013. – № 20. – С. 71-75.
71. Гой В. В. Причини та види протиправних банкрутств в економіці України / В. В. Гой // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 10. – С. 94-98.
72. Господарське право : підручник / Д. В. Задихайло, В. М. Пашков, Р. П. Бойчук та ін.; за заг. ред. Д. В. Задихайло, В. М. Пашкова. – Х. : Право, 2012. – 696 с.
73. Грабован Л. І. Особливості розгляду справ про банкрутство кредитних спілок, проблеми практики та шляхи вирішення / Л. І. Грабован // Санація та банкрутство. – 2013. – № 1/2. – С. 275-282.
74. Грабован Л. І. Погашення грошових вимог кредиторів у процедурі санації та мировій угоді у справах про банкрутство / Л. І. Грабован // Санація та банкрутство. – 2015. – № 3/4. – С. 257-266.
75. Грек Б. Декриміналізація законодавства у сфері банкрутства та її наслідки / Б. Грек, Г. Грек // Юридична Україна. – 2013. – № 2. – С. 94-100.
76. Григоренко А. В. Практичний коментар Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» / А. В. Григоренко. – К. : ЦУЛ, 2016. – 488 с.
77. Грудницька С. М. Питання удосконалення розпорядження майном боржника у процедурі банкрутства / С. М. Грудницька, С. В. Міньковський // Економіка та право. Серія : Право. –

2015. – № 2. – С. 17-24. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/есрpr_2015_2_4
78. Джунь В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні: монографія / В. Джунь. – 2-е вид. – К. : Юридическая практика, 2006. – 384 с.
79. Жеков В. І. Проблемні питання, які виникають при розгляді справ про банкрутство із застосуванням нової редакції закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» / В. І. Жеков // Санація та банкрутство. – 2015. – № 1. – С. 113-118.
80. Заболотній С. В. Правове регулювання судових процедур банкрутства та порядок їх застосування / С. В. Заболотній // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2010. – № 2. – С. 58-61. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2010_2_18
81. Законодавство і узагальнення судової практики з питань банкрутства : збірник офіційних текстів законів станом на 24 жовт. 2012 р. / упоряд. Ю. І. Руснак. – К. : Центр учб. л-ри, 2012. – 420 с.
82. Ільенок Т. В. Визнання угод недійсними у процедурі банкрутства / Т. В. Ільенок // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 4. – С. 43-49.
83. Іорданов В. П. Колізії у законодавстві про банкрутство або різне застосування норми права судами України / В. П. Іорданов // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 5. – С. 143-153.
84. Карпунь І. Н. Санація підприємств: підручник / І. Н. Карпунь. – Львів: Магнолія-2006, 2008. – 448 с.
85. Козак Л. С. Інститут банкрутства як невід'ємний елемент ринкової економіки / Л. С. Козак, О. В. Федорук // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. – 2010. – Вип. 7. – С. 290-294. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Upsal_2010_7_73
86. Козирева В. П. Генезис неспроможності та банкрутства / В. П. Козирева, А. П. Гаврилiшин // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. – № 10. – С. 72-83.
87. Козирева В. П. Ліквідаційна процедура у справах про неспроможність окремі питання категоріального апарату та підстави застосування / В. П. Козирева, І. М. Вертузаєва // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2010. – № 1. – С. 64-68. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2010_1_20
88. Козирева В. П. Підстави порушення справи про банкрутство / В. П. Козирева, А. П. Гаврилiшин // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2010. – № 4. – С. 89-92. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2010_4_20

89. Козирева В. П. Фіктивне банкрутство / В. П. Козирева // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 9. – С. 74-80.
90. Козирева В.П. Правове регулювання неплатоспроможності та банкрутства : навч. посіб. / В.П. Козирева, Н.В. Філик, А.П. Гаврилшин. – К. : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2009. – 296 с.
91. Кришевич О. В. Доведення до банкрутства: кримінально-правовий аспект та розмежування з шахрайством / О. В. Кришевич, І. О. Рощина // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2015. – № 1. – С. 143-147. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2015_1_29
92. Кузьменко О. Аналіз проблем правозастосовної діяльності у сфері фіктивного і прихованого банкрутства / О. Кузьменко, С. Безрутченко // Право України. – 2009. – № 3. – С. 109-113.
93. Кушнір І. Особливості державного регулювання банкрутства: зарубіжний досвід та національний аспект / І. Кушнір // Сіверянський літопис. – 2008. – № 4. – С. 182-187.
94. Львова І. Процедура ліквідації боржника / І. Львова // Збірник систематизованого законодавства (додаток до газети «Бизнес»). – 2010. – № 3. – С. 167-169.
95. Міньковський С. В. Розпорядження Майном боржника як судова процедура банкрутства / С. В. Міньковський // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 1. – С. 187-195.
96. Онисько С. М. Фінансова санація та банкрутство підприємств : підручник / С. М. Онисько. – Львів : Магнолія плюс; видавець СПД Піча В. М., 2006. – 265 с.
97. Поляков Б. М. Законодавство України про банкрутство: теорія та практика його застосування / Б. М. Поляков. – К. : Юридична думка, 2005. – 240 с.
98. Поляков Б. М. Науково-практичний коментар закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 14 травня 1992 р. № 2343-ХІІ в редакції закону України від 22 грудня 2011 р. №4212-VI / Б. М. Поляков // Санація та банкрутство. – 2012. – № 2. – С. 148-152; Санація та банкрутство. – 2013. – № 1/2. – С. 256-260; № 3. – С. 136-139 ; № 4. – С. 34-38; Санація та банкрутство. – 2014. – № 1. – С. 77-86; № 2. – С. 8-29; № 3/4. – С. 72-80; Санація та банкрутство. – 2015. – № 1. – С. 46-54 ; № 2. – С. 26-32; № 3/4. – С. 74-89.
99. Поляков Б. М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Б. М. Поляков. – К. : Ін Юре, 2011. – 560 с.
100. Правове регулювання банкрутства : методичні рекомендації щодо підготовки до семінарських, практичних занять і

- самостійної роботи / уклад. В. Ф. Жаренко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – 32 с.
101. Правове регулювання банкрутства : підручник / за ред. Л. С. Сміян. – К. : КНТ, 2009. – 464 с.
 102. Правове регулювання банкрутства : підручник / за ред. Л. С. Сміяна. – К. : КНТ, 2009. – 464 с.
 103. Практика розгляду справ про банкрутство / [упоряд. Б. М. Поляков]. – К. : Юридична практика, 2006. – 336 с.
 104. Пригуза П. Д. Науково-практичний коментар Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» / П. Д. Пригуза, А. П. Пригуза. – Херсон : Вид-во «ТДС», 2013. – 304 с.
 105. Радзивілюк В. Процедури запобігання банкрутству (неспроможності) : види, система, поняття / В. Радзивілюк // Підприємництво, господарство і право. – 2015. – № 1. – С. 3-6.
 106. Радзивілюк В. В. Зарубіжний досвід правового регулювання досудових процедур запобігання банкрутству (неспроможності) та вдосконалення національного законодавства / В. В. Радзивілюк // Вісник господарського судочинства. – 2015. – № 1. – С. 116-123.
 107. Радзивілюк В. В. Предмет інституту запобігання банкрутства (неспроможності) / В. В. Радзивілюк // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2010. – № 2. – С. 54-57. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2010_2_17
 108. Радзивілюк В. В. Щодо цілей інституту запобігання банкрутству (неспроможності) / В. В. Радзивілюк // Право України. – 2010. – № 8. – С. 88-94.
 109. Рибалко О.М. Фіктивне банкрутство та ознаки його виявлення / О.М. Рибалко // Вісник Запорізького національного університету. – №2(10). – 2011. – С. 72–77.
 110. Руснак Ю. І. Законодавство і узагальнення судової практики з питань банкрутства : збірник офіційних текстів законів за станом на 26.03.2012 / Ю. І. Руснак. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 420 с.
 111. Слободчикова Н. В. Поняття судових процедур у справах про банкрутство / Н. В. Слободчикова // Вісник господарського судочинства. – 2015. – № 4. – С. 121-125.
 112. Стахєєва-Боговик О. О. Зміст та ключові концепції основного та неосновного провадження у справах про транскордонну неспроможність / О. О. Стахєєва-Боговик // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 3. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2013_3_21

113. Суббот А. Санація як форма сприятливого правового регулювання відносин у сфері банкрутства / А. Суббот // Віче. – 2015. – № 2. – С. 28-31.
114. Судова практика Верховного суду України та Вищого господарського суду України з питань застосування законодавства про банкрутство // Санація та банкрутство. – 2015. – № 1. – С. 55-106.
115. Судова практика Верховного суду України та Вищого господарського суду України з питань застосування законодавства про банкрутство // Санація та банкрутство. – 2015. – № 3/4. – С. 90-203.
116. Таликін Є. Функції та процесуальна форма розгляду справ про банкрутство господарським судом / Є. Таликін // Юридична Україна. – 2013. – № 5. – С. 85-91.
117. Твердохліб Ю. Правова природа арбітражного управління підприємством у процедурі банкрутства / Ю. Твердохліб // Право України. – 2013. – № 1/2. – С. 418-426.
118. Термінологічний словник з дисципліни «Фінансова санація та банкрутство підприємств» для студентів економічних спеціальностей / укл. Г.О. Роганова. – Краматорськ : ДДМА, 2004. – 28 с.
119. Тищенко В. М. Фінансова санація як засіб запобігання банкрутству підприємств / В. М. Тищенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – № 6. – С. 132-135.
120. Тищенко В. М. Фінансова санація як засіб запобігання банкрутству підприємств / В. М. Тищенко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2014. – № 6. – С. 132-135. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2014_6_29
121. Устюгова Я. Порядок отримання інформації про відсутність банкрутства юридичної особи та фізичної особи-підприємця через Інтернет / Я. Устюгова // Радник в сфері державних закупівель. – 2015. – № 6. – С. 20-22.
122. Черемисин П. Г. Мировое соглашение в делах об экономической несостоятельности (банкротстве) / П. Г. Черемисин // Вісник господарського судочинства. – 2010. – № 4. – С. 190-202.
123. Череп А. В. Фінансова санація та банкрутство суб'єктів господарювання : підручник / А. В. Череп. – К. : Кондор, 2006. – 380 с.
124. Чернадчук В. Д. Правове регулювання неплатоспроможності банків : навчальний посібник / В. Д. Чернадчук. – Суми : Університетська книга, 2007. – 280 с.
125. Чорна Ю. Законодавство про неспроможність в Японії / Ю. Чорна // Право України. – 2013. – № 3/4. – С. 435-441.

126. Чорна Ю. В. Італійський інститут неплатоспроможності та банкрутства / Ю. В. Чорна // Санація та банкрутство. – 2015. – № 2. – С. 110-115.
127. Чорна Ю. В. Система законодавства Канади про банкрутство: загальна характеристика / Ю. В. Чорна // Санація та банкрутство. – 2015. – № 1. – С. 128-134.
128. Шапіро В. С. Заходи щодо запобігання банкрутства за національним та зарубіжним законодавством: порівняльно-правовий аспект / В. С. Шапіро // Економіка. Фінанси. Право. – 2015. – № 6. – С. 31-34.
129. Югаєв М. В. Актуальні питання процедури банкрутства фізичної особи-підприємця / М. В. Югаєв // Бюлетень міністерства юстиції України. – 2013. – № 4. – С. 5-9.
130. Юріна А. Л. Правова природа відносин неспроможності (банкрутства) / А. Л. Юріна // Вісник Одеського національного університету. – 2010. – Том 15. – Вип. 1 : Правознавство. – С. 70-78.
131. Яковлев О. О. Становлення та історичні етапи розвитку інституту банкрутства в Україні / О. О. Яковлев // Університетські наукові записки. – 2010. – № 2. – С. 140-148. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2010_2_20